Jesień 1936 Nr. 4

SPRAWY WIEJSKIE

WYDAWNICTWO

POŚWIĘCONE ZAGADNIENIOM ORGANIZACYJNYM I PROGRAMOWYM MŁODZIEŻY WIEJSKIEJ W POLSCE

WYDAWCA:
CENTRALNY KOMITET DO SPRAW MŁODZIEŻY WIEJSKIEJ
PRZY ZWIĄZKU IZB I ORGANIZACYJ ROLNICZYCH R. P.
WARSZAWA, UL. KOPERNIKA 30

TREŚĆ

SPRAWY WIEJSKIE

Wydawnictwo Centralnego Komitetu do Spraw Młodzieży Wiejskiej

JESIEŃ 1936

Nr. 4

MARIAN NAPIÓRKOWSKI

Rozwój akcji przysposobienia rolniczego w oświetleniu budżetowym

W bieżącym roku minęło dziesięć lat od zapoczątkowania akcji przysposobienia rolniczego młodzieży wiejskiej w Polsce.

Z 35 zespołów konkursowych i 202 konkursistów, którzy rozpoczęli pracę w roku 1926, akcja p. r. rozrosła się w poważną „instytucję wychowania i oświaty rolniczej", która w roku 1936 objęła swym zasięgiem wszystkie powiaty, licząc 8.315 zespołów i 65.193 uczniów w 5.790 miejscowościach.

„Konkursy rolnicze" młodzieży wiejskiej powoli przerodziły się w „przysposobienie rolnicze", które obecnie przeradza się w „przysposobienie gospodarczo - społeczne" młodzieży.

Przysposobienie rolnicze jest zorganizowanym samokształceniem zawodowym, jest szkołą pracy, gdzie młodzież łączy zdobywanie wiadomości teoretycznych z praktycznym rozwiązywaniem konkretnych zadań rolniczych, nabierając umiejętności celowej pracy.

Podnietą do samodzielnego wysiłku umysłowego i fizycznego jest forma wyścigu, rywalizacji.

P. r. posiada specjalne wartości, odpowiada młodzieży wiejskiej, jest metodą żywą, stale się udoskonalającą. Jest dorobkiem zorganizowanej młodzieży wiejskiej i częścią składową całokształtu prac oświatowo - wychowawczych organizacji młodzieży. Prowadzone jest w oparciu i przy czynnej pomocy starszego, zorganizowanego społeczeństwa. Od r. 1933 jest kierowane planowo według t. zw. trzech stopni sprawności rolniczej.

P. r. jest jedną z niewielu akcji społecznych w Polsce, które nie uległy załamaniu; zdało egzamin życiowy i rozwija się. Dalszy, szeroki rozwój zależny będzie od przestrzegania następujących warunków:

1) zachowanie wartości p. r., jako metody przyspasabiającej, opartej o konkretny, realny czyn młodzieży;

2) rozwój organizacji młodzieży wiejskiej;
3) kształcenie i dokształcanie przodowników (lustratorzy społeczni spośród młodzieży), współdziałanie ze szkołami rolniczymi i uniwersytetami wiejskimi;
4) współdziałanie starszego społeczeństwa (komitety do spraw młodzieży wiejskiej);
5) stwarzanie i dostarczanie młodzieży tanich i odpowiednich pomocy oświatowych;
6) odpowiedni, specjalny instruktor p. r. przyjnajmniej jeden na powiat; specjalny inspektor p. r. w województwie;
7) właściwa organizacja pracy, sprecyzowanie odpowiedzialności, koordynacja wysiłków, wiązanie p. r. z innymi pracami oświatowymi i gospodarczymi na wsi;
8) stałe w niezbędnej wysokości środki finansowe.

*

Świadczenia finansowe na akcję p. r. ponoszą i ponosić powinny: 1) państwo, 2) izby rolnicze, 3) samorząd terytorialny, (powiaty i gminy), 4) organizacje społeczno - gospodarcze, 5) organizacje młodzieży, 6) uczniowie p. r.

Udział tych czynników w świadczeniach finansowych przedstawiał się różnie w ubiegłym dziesięcioleciu w zależności od postawienia zagadnienia, zainteresowania i doceniania akcji, oraz możliwości finansowych.

Ilość zespołów i uczniów oraz świadczenia na akcję p. r. w latach 1926—1936.

Rok	Rozpoczęło		Zakończyło		Wytrwało % uczn.	Świadczenia tys. zł.			Koszt 1 ucznia w zł.	Ilość instr. p. r.
	zesp.	uczn.	zesp.	uczn.		Min. Rol.	Izby R.	Sam. teryt.		
1926	35	202	7	41	20	—	—	—	—	—
1927	135	797	89	536	67	10	—	?	—	—
1928	1833	10,977	1493	8,961	80	300	—	?	—	—
1929	7010	52,182	3533	24,730	47	900	—	± 260	42	± 25
1930	7071	53,708	5225	34,891	65	750	—	327	31	± 40
1931	5498	43,597	4168	30,252	70	250	—	± 150	13	± 20
1932	5813	47,178	4649	34,325	72	227,7	—	184,2	11	40
1933	7419	61,497	5387	39,539	64	200	51	300,1	14	54
1934	8047	65,984	5892	41,893	63	200	135	350,8	16	75
1935	8654	70,756	6796	47,910	68	200	189,2	466,4	18	102
1936	8315	65,193	—	—	—	194	244,4	517,2	—	152

Od roku 1926 — 1929 p. r. prowadziły centrale poszczególnych związków młodzieży we własnym zakresie, gdzieniegdzie w oparciu o poszczególne organizacje rolnicze. Centrale związków młodzieży otrzymywały w 1929 i 1930 r. z Min. Roln. po 100 zł. subwencji na zespół. Wysokie subwencje spowodowały niezdrową rywalizację organizacyj młodzieży. Zgłoszono nadmierną ilość zespołów, nie zwracając uwagi na jakość i na momenty wychowawcze.

Młodzież otrzymywała b. wysokie nagrody, często zupełnie nieproporcjonalne do wyników i pracy. Sama młodzież na akcję p. r. nie świadczyła prawie zupełnie. Broszury, dzienniczki i nasiona przeważnie otrzymywała bezpłatnie. Akcję wydawniczą prowadziły związki młodzieży we własnym zakresie.

W latach 1929 — 1931 włącznie prowadzenie p. r. zostało przeniesione do organizacyj rolniczych. W Ministerstwie Rolnictwa powołano specjalny referat p. r. W centralach i województwach powołano przy organizacjach rolniczych inspektorów p. r. Akcja p. r. została zreorganizowana. Nastąpił podział odpowiedzialności i kompetencji między organizacjami rolniczymi i organizacjami młodzieży, regulowany wytycznymi Min. Rolnictwa.

Organizacje rolnicze podjęły się odpowiedzialności za obsługę fachową zespołów p. r. przez swój personel. Zaczęto stwarzać w powiatach specjalne etaty instruktorów p. r. Młodzież płaciła za materiały konkursowe. Akcję wydawniczą prowadziło Muzeum Przemysłu i Rolnictwa. W roku 1931 nastąpiło gwałtowne załamanie finansowe akcji p. r.. Subwencje M. R. z 750 tys. zł. spadły do 250 tys.; subwencje samorządów z 327 tys. do 150 tys.. Organizacje rolnicze dużym wysiłkiem obsłużyły zespoły p. r.. Akcja się nie załamała. Brak wysokich nagród nie wpłynął hamująco na rozwój p. r.. Młodzież wykazała bardzo duże zrozumienie. Rozpoczął się normalny rozwój akcji p. r.

Trwałe podstawy finansowe i wyraźną linię rozwojową otrzymała akcja p. r. w r. 1932 przez powołanie Centralnego Komitetu do Spraw Mł. W.. Min. Roln. zapewniło stałą dotację 200 tys. zł. rocznie dla Centr. Komitetu, z czego 117.2 tys. zł. zostało przeznaczone jako stała subwencja dla W. T. O. i K. R., później dla izb rolniczych na utrzymanie inspektorów p. r., resztę, to jest 82.8 tys. zł. — na biuro C. Komitetu i wydawnictwa p. r., które zostały scentralizowane w C. Komitecie. Rozszerzono działalność wydawniczą. Zwiększono wydatnie zasięg czasopisma „Przysposobienie Rolnicze".

Samorządy powiatowe, specjalnie w woj. centralnych, śląskim, krakowskim, wołyńskim i poleskim, pomimo trudnej sytuacji finansowej, doceniły znaczenie akcji p. r. i zaczęły przyznawać systematycznie coraz poważniejsze kwoty na p. r. w powiecie.

Globalna suma świadczeń samorządów powiatowych na p. r. wzrosła od 1932 r. do 1936 r. prawie trzykrotnie: ze 184.2 tys. zł. do 517.2 tys. zł. Przyczyniły się do tego stanu rzeczy w dużej mierze energiczne starania poszczególnych inspektorów p. r., oraz stanowisko izb rolniczych, które biorą również poważny udział w świadczeniach na akcję p. r.

W r. 1933 (I rok istnienia izb roln.) izby przeznaczyły łącznie 51 tys. złotych; w r. 1934 — 135 tys. zł.; w r. 1935 — 189.2 tys. zł.; w r. 1936 — 244.4 tys. zł., — poza subwencjami otrzymanymi z C. Komitetu na utrzymanie insp. p. r. w kwocie 117.2 tys. zł. rocznie. Łącznie stanowi to 2%, 3%, 3½% i 4% sumy budżetów izb rolniczych.

W moim przekonaniu należy budżety na p. r. w powiatach rozpatrywać łącznie z budżetem na p. r. w danej izbie rolniczej, gdyż jest ona odpowiedzialną praktycznie za politykę w dziale rolnym budżetu somorządu powiatowego, gdyż ma możność nastawienia budżetu na taki, czy innych dział pracy.

Ilość specjalnych instruktorów p. r. wzrosła z 40 w r. 1932 do 152 w r. 1936. Koszt obsługi jednego ucznia p. r. waha się od 11 zł. w r. 1932 do 18 zł. w r. 1936. (W roku 1929 wynosił 42 zł., w r. 1930 — 31 zł.).

Przeciętna kwota na p. r. na powiat (sumy izb roln. bez subwencji C. Komitetu oraz sumy samorządów powiatowych) wynosiła w r. 1932 — 900 zł. w r. 1933 — 1450 zł., w r. 1934 — 2010 zł., w r. 1935 — 2720 zł., w r. 1936 — 3150 zł., z tem, że przeciętną na powiat obniżają znacznie woj. połodniowo-wschodnie, pomorskie i poznańskie.

Poza sumami uwidocznionymi w tabelce świadczą na p. r., łącznie w bardzo poważnej kwocie, lokalne ogniwa organizacji młodzieży i sami uczniowie p. r.. Można obliczać, że koło młodzieży przeciętnie wydaje na p. r. rocznie 10 zł., na książki, uzupełnienie bibliotek, pisma fachowe, dokształcanie przodowników i t. p.; uczeń p. r. przeciętnie wydaje rocznie około 4 zł., na materiał konkursowy, broszury, dzienniczki, pisma, kursy, zjazdy i t. p.

Pośrednio świadczą na p. r. organizacje rolnicze, zatrudniając w obsłudze zespołów swój personel fachowy.

Częste są wypadki świadczeń na p. r. samorządu gminnego (łącznie w r. 1936 około 8 — 10 tys. zł.), kółek rolniczych i spółdzielni. Na przyszłość należałoby się bliżej zainteresować tymi lokalnymi źródłami finansowymi, ze względów zasadniczych.

Porównywując sytuację finansową akcji p. r. w r. 1929 czy 1930 z rokiem 1936, należy stwierdzić, że decentralizacja świadczeń jest zdrowym objawem, łączy w sobie jednocześnie i walory robocze poza większą gwarancją stałości. Przykład rok 1931.

Świadczenia finansowe na p. r. w r. 1930 i 1936 ilustrują poniższe cyfry:

	w r. 1930	w r. 1936
1) Ministerstwo Rolnictwa	zł. 750 tys.	zł. 200 tys.
2) Izby rolnicze	„ — „	„ 244,4 „
3) Samorząd powiatowy	„ 327 „	„ 517 „
4) Uczniowie p. r. i organ. młodz. ok.	„ 35 „ ok.	„ 300 „

Przy czym w r. 1930 rozpoczęło pracę 7.071 zespołów i 53.708 uczniów, a w r. 1936 — 8.315 zespołów i 65.193 uczniów.

Rozwój świadczeń na akcję przysposobienia rolniczego od r. 1933 w poszczególnych województwach ilustruje tablica na str. 6 i 7.

Podstawy finansowe akcji p. r., biorąc pod uwagę świadczenia izby roln. i samorządów pow., najlepiej przestawiają się w woj.: łódzkim, warszawkim, wołyńskim, poleskim, lubelskim, kieleckim, krakowskim, śląskim i wileńskim; najsłabiej w woj. południowo-wschodnich i zachodnich.

Bardzo duży wzrost funduszów na akcję p. r. w ostatnich 2 latach wykazują woj.: śląskie, krakowskie, wileńskie i białostockie.

Sprawę instruktorów p. r. rozwiązały województwa: warszawskie, łódzkie, wyłyńskie, poleskie, krakowskie i lubelskie.

Bolączką i słabą stroną pracy, są głodowe uposażenia instruktorów p. r., które w porównaniu z uposażeniami instruktorów innych działów są dużo mniejsze.

Z tej przyczyny dobry materiał ludzki po 2—3 latach bardzo trudniej pracy ucieka i nie ma mowy o stałości.

Według uposażenia instruktorzy p. r. są instruktorami II, III czy IV kategorii, kiedy według ich wartości i jakości są najczęściej instruktorami I kategorii, a według odpowiedzialności i trudności pracy powinni być bezwzględnie stawiani na I miejscu.

Mają przecież być i są wychowawcami młodzieży wiejskiej, łączą rolę nauczycieli fachowych z rolą sędziów, wymaga się od nich wysokiego poziomu ideowego i dużego wyrobienia życiowego. Instruktor p. r. to typowy instruktor-organizator, monter pracy oświatowej w powiecie, a jednocześnie fachowiec i kolega-przyjaciel młodzieży, kiedy instruktorzy innych działów mogą być i są często tylko dobrymi technikami.

Kwestia doboru i warunków pracy instruktorów przysposobienia rolniczego w każdym powiecie musi być w najbliższym czasie właściwie rozwiązana, inaczej nie ma mowy o poważnym traktowaniu akcji p. r., i o możliwości szerokiego jej rozwoju.

Z doświadczenia wiem, że za takie czy inne postawienie sprawy instruktorów przysposobienia rolniczego, powinni ponosić odpowiedzialność inspektorzy p. r..

Bardzo ważnym i zasadniczym zagadnieniem jest stworzenie dobrych warunków materialnych i psychicznych dla rozwoju wiejskiej organizacji młodzieży. Zwiększenie środków finan-

Zestawienie funduszów na akcję przysposobienia rolniczego, ilość

Województwa	Ilość pow.	Rok 1933			Rok 1934			R o k		
		Ilość instr. p. r.	Fundusze		Ilość instr. p.r.	Fundusze		Ilość instr. p.r.	Fundusze	
			Izb R. zł. [1])	Sam. pow. zł.		Izb R. zł.	Sam. pow. zł.		Izb R. zł.	Sam. pow. zł.
Warszawa .	23	8	5,735	40,263	16	33,909	38,892	22	38,785	79,690
Łódź . . .	12	5	10,000	27,800	8	14,990	32,080	12	17,730	50,759
Kielce . . .	17	3	5,002	20,415	5	11,899	18,263	10	19,055	32,675
Lublin . .	18	7	6,690	18,010	7	14,600	34,845	10	20,344	46,135
Białystok .	12	—	2,776	9,615	2	7,355	12,215	2	5,350	10,785
Wilno . . .	8	3	—	11,906	4	10,768	12,185	4	11,900	23,638
Nowogródek	8	1	—	10,913	1		9,847	2		8,816
Polesie . .	9	9	?	24,000	8	4,670	30,000	9	6,600	30,000
Wołyń . .	11	8	?	39,372	10	3,182	48,849	10	8,900	50,000
Lwów . . .	26	4		24,481	4	8,500	35,440	4		27,740
Stanisławów	12	1	9989	20,693	1	4,100	17,900	1	21,800	17,600
Tarnopol .	17	1		12,833	1	3,778	14,710	1		13,420
Kraków . .	17	4	?	17,560	8	3,758	23,987	10	9,940	33,000
Śląsk . . .	8	—	—	—	—	Śl.F.R. 5,500	—	4	9,800	9,800
Poznań . .	27	—	WTKR. 2,200	22,000	—	WTKR. 1,500	19,835	—	9,000	24.332
Pomorze . .	16	—	8,600	850	—	7,998	1,753	1	11,000	6,000
Razem . .	241	54	50,992	300111	75	136507	350801	102	189204	466390

[1]) Fundusze Izb Rolniczych — bez subwencji C. Komitetu na samorządu powiatowego. [3]) 3-ch instruktorów po 60 złotych miesięcznie.

instruktorów p. r. i przeciętne ich uposażenie mies. w r. 1936.

1935				Rok 1936							
przeciętna pow. zł. [2]	Zakończyło		Przeciętnie w pow. zesp.	Ilość instr. p. r.	Fundusze			Rozpoczęło			Przeciętne upos. instr. p. r. z rozjazdami
	zesp.	uczn.			Izb R.	Sam. pow.	Przeciętnie na pow.	zesp.	uczn.	Przeciętnie w ow. zesp.	
5,150	611	3,700	23	23	44,600	68,150	4,900	774	5,490	34	250
5,710	518	3,175	43	11	24,866	48,235	6,090	634	4,570	53	305
3,040	609	4,053	36	12	28,480	34,523	3,700	710	5,019	42	248
3,690	780	5,464	43	14	21,900	42,655	3,590	980	7,559	54	234
1,345	355	2,709	30	10	6,200	31,800	3,160	420	3,197	35	200?
3,700	559	3,330	67	8 }	24,326	26,036 }	4,260	424	3.555	53	200?
1,845	207	1,353	26	6 }		17,775 }		296	2,175	37	240
4,060	330	1,843	37	9	6,000	30,860	4,090	474	3,095	53	248
5,350	290	1,975	26	11	11,300	63,687	6,810	379	3,248	34	275
1,400	621	5,276	24	13 }		27,647 }		784	7,248	30	150?
2,000	297	2,577	25	5 }	33,400	14,765 }	1,580	348	3,336	29	156 [3])
1,180	302	2,679	18	8 }		11,430 }		529	4,678	31	117 [4])
2,530	597	4,889	35	15	12,140	53,152	3,840	685	5,768	40	234
2,450	195	1,358	24	5	11,367	17,806	3,640	277	2,068	34	256
1,230	334	2,305	12	1	7,500	22,690	1,120	345	2,473	14	200
1,050	211	1,324	13	1	12,400	6,000	1,150	256	1,706	16	300
	6796	47810	28	152	244479	517211		8315	65193	34	

inspekcję przysposobienia rolniczego. [2]) Przeciętna z sumy funduszów Izb
[4]) 3-ch instruktorów po 70 złotych miesięcznie.

sowych na akcję przysposobienia rolniczego, nie może się dziać kosztem pomocy dla organizacji młodzieży wiejskiej, co niestety często ma miejsce.

Przysposobienie rolnicze nie może być traktowane w oderwaniu od całokształtu zagadnień oświatowych i wychowawczych młodzieży wiejskiej, które powinny być planowo rozwiązywane.

Kośćcem dla prowadzenia akcji przysposobienia rolniczego jest następująca struktura organizacyjna, przyczem świadczenia finansowe powinny się rozkładać następująco:

I. Centralny Komitet do Spraw Młodzieży Wiejskiej:

Podstawy finansowe — świadczenia państwowe, (Min. Roln. i R. R.) na:

a) wypracowanie i udoskonalanie metod pracy;

b) stwarzanie takich, właściwych pomocy naukowych dla p. r..;

c) akcję wydawniczą na szeroką skalę odpowiedniej liteteratury i pism;

d) dobór i dokształcanie aparatu inspektorskiego i instruktorskiego, (ze względów zasadniczych — udział w utrzymaniu przez izby rolnicze inspektorów p. r.);

e) jednolite kierownictwo, nastawienie i kontrola pracy.

II. Wojewódzki komitet do spraw młodzieży wiejskiej, oparty o izbę rolniczą.

Świadczenia finansowe izby rolniczej przedewszystkiem na:

a) utrzymanie specjalnego inspektora przysposobienia rolniczego (w niektórych wojew. i pomocnika inspektora), ze specjalnym uwzględnieniem kwot na zapewnienie dużych możliwości rozjazdowych;

b) zebrania i wyjazdy członków wojewódzkiego komitetu do s. m. w.;

c) dobór i dokształcanie instruktorów p. r. (kursy, konferencje instr. p. r., wycieczki) biblioteki i t. p.;

d) utrzymanie praktykantów na instr. p. r.;

e) pomoc powiatom w szkoleniu przodowników i lustratorów społecznych;

f) nagrody wojewódzkie;

g) pomoc powiatom w utrzymaniu instruktorów p. r. (czasowo);

h) stypendia;

j) zasiłek dla uniwersytctu wiejskiego ;

i) zasiłek dla organizacji młodzieży wiejskiej.

III. Powiatowy komitet do spraw młodzieży wiejskiej.

Oparcie o organizację rolniczą, w wyjątkowych uzasadnionych wypadkach o szkołę rolniczą, czy wydział powiatowy; podstawy finansowe — samorząd powiatowy i ewentualnie instytucje społeczno-gospodarcze:

a) instruktor p. r. (przynajmniej jeden) odpowiednie uposażenie i rozjazdy;
b) rozjazdy lustratorów fachowych;
c) szkolenie i rozjazdy lustratorów społecznych spośród młodzieży;
d) pomoc dla młodzieży w nabywaniu materiałów konkursowych i samokształceniowych;
e) kursy i zjazdy przodowników;
f) pokazy i nagrody;
g) stypendia na wyjazd do uniwersytetów wiejskich i szkół rolniczych;
h) zasiłek dla organizacji młodzieży wiejskiej.

Budżet p. r. w powiecie powinien się wahać, w zależności od rozbudowy pracy, w granicach od 5.000 zł. do 8.000 nie wliczając w to sum na stypendia i na pomoc dla organizacji młodzieży wiejskiej.

IV. Sekcja rolna lokalnej organizacji młodzieży wiejskiej.

Podstawy finansowe własne oraz pomoc samorządu gminnego, kółka rolniczego, spółdzielni i. t. p.:

a) pisma fachowe;
b) biblioteczki;
c) pomoce oświatowe;
d) dokształcanie przodowników;
e) nagrody w zespołach;
f) wycieczki, zjazdy.

V: Zespół p. r., uczniowie:

a) zakupienie broszur i dzienniczków oraz odpowiednich książek rolniczych;
b) wycieczki, zjazdy i t. p..

VI. Duży udział w świadczeniach na p. r., jak również na stypendia i pomoce lokalnym organizacjom młodzieży powinny wziąć samorządy gminne i spółdzielnie miejscowe.

*

Przy spełnianiu powyższych warunków są duże możliwości szerokiego rozwoju p. r., i obejmowanie zasięgiem pracy około 100 zesp. p. r. w powiecie. Może to się stać w okresie 2—3 lat; już obecnie jest szereg powiatów w których pracuje — i to dobrze pracuje — ponad 100 zespołów przysposobienia rolniczego.

Inż. LECH ROŚCISZEWSKI

„Klucz uniwersalny"

Z metodyki kursów peerowskich.

Momentem, decydującym o ilości energii potrzebnej do osiągnięcia zamierzonego celu, jest tak zwane „podejście". Przy złym podejściu zużyć musimy znacznie więcej energii do osiągnięcia pożądanych wyników, niż użyć byśmy mogli przy dobrym. Twierdzenie to dotyczy zarówno materialnych, jak i nie materialnych zagadnień, a więc i takich, jak nauczanie rolnicze, jak stosowanie teorii rolniczej w praktyce gospodarskiej i t. p.

Jako inspektor p. r. w jednym z centralnych województw próbowałem różnych metod podchodzenia do tematu przy przeprowadzaniu kursów peerowskich, aż po wielu próbach wpadłem wreszcie na pomysł, dający w praktycznym stosowaniu zupełnie zadawalające wyniki.

Główne wytyczne kursu przedkonkursowego wyglądały mniej więcej w ten sposób.

Zadanie I.

Przedstawić słuchaczom na przykładzie spadającego na ziemię przedmiotu istotę i właściwości prawa natury. Prawo to działa zawsze, automatycznie, niezmiennie i wszędzie. Zmiana tego prawa przekracza normalne możliwości ludzkie i zwie się cudem. Cały świat materialny podlega działaniu różnych praw natury. Nieświadomość tych praw mści się tak samo na człowieku, jak nieświadomość i przekraczanie praw policyjnych. Rolnik nieświadomy działających w roli, w roślinach i zwierzętach praw natury nieustannie przeciw nim wykracza i wciąż jest przez nie bity po kieszeni. Chcesz rządzić naturą — to poznaj jej prawa!

Zadanie II.

Przeprowadzić na przykładach porównanie pomiędzy naturą martwą i żywą. Podkreślić rzucające się w oczy cechy istot żywych i wskazać na wspólne cechy świata roślin, zwierząt i ludzi, którymi, jako światem żywym, rządzą wspólne prawa natury (narodziny, wzrost, dojrzewanie, rozmnażanie się, starość, śmierć, zmysły, organy, odżywianie się, oddychanie i t. p.).

Zadanie III.

Jeżeli rośliny i zwierzęta należą do tego samego świata żywego, co i człowiek, to według naszych własnych potrzeb życiowych, które sobie uświadamiamy, możemy poniekąd sądzić o potrzebach życiowych roślin, które uprawiamy, i zwierząt, które hodujemy. Uszeregujmy tedy nasze potrzeby życiowe wedle ich ważności.

Zadanie to wywołuje na sali ożywioną dyskusję i spory na temat większej lub mniejszej ważności różnych czynników w życiu ludzkim. Sporom tym kres położy ustalenie zasady, że ważność czynnika życiowego mierzyć trzeba długością czasu, jaki przeżyć możemy bez danego czynnika. Kryterium to pozwoli samym słuchaczom ułożyć potrzeby życiowe w następującej kolejności:

1) tlen do oddychania,
2) właściwa temperatura środowiska,
3) woda do picia,
4) odpowiedni pokarm,
5) możność ruchu,
6) światło słoneczne,
7) czystość i zdrowie.

Zadanie IV.

Wyjaśnić słuchaczom działanie prawa minimum na zespole wyżej podanych czynników i doprowadzić do zrozumienia, że skoro normalne funkcjonowanie ciała ludzkiego i możność wydanej pracy zależy ściśle od obecności owych 7-miu czynników w środowisku jego bytowania, to prawo to działać musi podobnie w odniesieniu do pozostałych dwóch grup świata żywego — roślin i zwierząt.

Zadanie V.

Wyjaśnić w dyskusji ze słuchaczami, jak się na samopoczuciu człowieka i jego zdolności do pracy odbija brak tlenu w powietrzu. Wyjaśnić rolę tlenu w procesie oddychania oraz różnicę w oddychaniu zwierząt i roślin, aby słuchacze pojęli znaczenie tlenu w glebie i podglebiu, wskazać na przystosowanie się niektórych zwierząt i niektórych roślin do oddychania w wodzie. Wyjaśnić sposoby doprowadzenia tlenu do budynków inwentarskich i do głębszych warstw gleby. Wbić w pamięć słuchaczów, że pierwszym pytaniem, jakie sobie postawić muszą, zastanawiając się nad potrzebami hodowanych zwierząt i uprawianych roślin, będzie pytanie: czy mają tlenu pod dostatkiem? Pierwszym również zadaniem hodowcy rolnika będzie uczynić wszystko, co w danych warunkach będzie możliwe do zrobienia, by zwierzęta i rośliny miały tlenu pod dostatkiem.

Zadanie VI.

Wyjaśnić w dyskusji, czym grozi życiu i zdrowiu człowieka przekroczenie normalnych granic temperatury środowiska oraz jak się odbija na jego zdolności do pracy zbytnie gorąco lub zimno. Wskazać na odpowiednie podobieństwa w oddziaływaniu zwierząt gospodarskich, pszczół, ryb w stawach i roślin. Wyjaśnić życie gleby i wpływ temperatury na zachodzące w glebie procesy. Doprowadzić do zrozumienia roli ciepłoty środowiska w życiu zwierząt i roślin gospodar-

skich. Wskazać sposoby ocieplania względnie odchładzania pomieszczeń inwentarskich, ocieplenia gleb ziemnych, zakładania przyśpieszników i inspektów. Omówić rolę hartowania młodych istot i doboru właściwych dla danego klimatu odmian roślin uprawnych i drzew owocowych, posługując się porównaniami różnych ras ludzkich.

Wyjaśnić wpływ nachylenia gruntów, osłon naturalnych i osłon sztucznych. Wskazać sposoby wykorzystania ścian i murów. Przekonać słuchaczów, że nawet w dziedzinie temperatury człowiek świadomy rzeczy nie jest zdany całkowicie na łaskę natury i słońca, ale może wpływać wydatnie na zmianę warunków w sensie korzystnym dla siebie.

Zadanie VII.

Wyjaśnić w dyskusji ze słuchaczami, jak człowiek oddziaływuje na brak i nadmiar wody, jakim warunkom odpowiadać winna woda dobra, czym grozi picie wody brudnej i b. zimnej i t. p. Następnie omówić rolę samoczynnych poideł dla wszelkich kategoryj inwentarza i wskazać najprostsze sposoby ich wykonania. Omówić praktyczne sposoby usunięcia nadmiaru wody z gruntów ornych, łąk i pastwisk oraz właściwą wysokość zwierciadła wody zaskórnej dla różnych kultur i użytków. Omówić przyczyny wysychania gruntów i środki ratunku przed stratami wilgoci. Omówić technikę nawadniania i podlewania oraz wbić w głowę słuchaczów, że właściwe rozwiązanie kwestii wodnej jest trzecim z kolei ważności zadaniem rolnika.

Zadanie VIII.

Wyjaśnić w dyskusji, dlaczego człowiek ciężko pracujący potrzebuje jeść więcej i lepiej. Dlaczego nie wystarcza człowiekowi jeden tylko gatunek pokarmu, dlaczego najlepiej służą i najlepiej smakują człowiekowi pokarmy kombinowane i w odpowiedniej zastawione proporcji. Wyjaśnić rolę paszy bytowej i paszy produkcyjnej oraz ekonomiczne podstawy normowania pasz w żywieniu inwentarza. Wyjaśnić rolę zasadniczych składników pokarmowych w życiu zwierząt (białko, tłuszcz, skrobia, grupa mineralna, witaminy) oraz składników nawozowych w żywieniu roślin. Pouczyć o działaniu prawa minimum w żywieniu i w nawożeniu. Wyjaśnić nawozowe znaczenie obornika, gnojówki, kompostu, nawozów zielonych i sztucznych płodozmianów i wbić w głowę słuchaczów, że sprawa żywienia i nawożenia bezwzględnie wymaga pogłębienia i opanowania drogą samokształcenia, bez czego niesposób uniknąć ciężkich błędów i grzechów przeciwko prawom natury, mszczących się nieodwołalnie na kieszeni rolnika.

Zadanie IX.

Wyjaśnić w dyskusji, czy istotnie możność swobodnego ruchu stanowi czynnik konieczny do dobrego

samopoczucia człowieka (kara aresztu). Słuchacze sami stwierdzić muszą, w jakim okresie wieku ruch jest najbardziej potrzebny. Wyjaśnić, dlaczego najwięcej ruchu potrzebuje młodzież. Wskazać na zasadnicze błędy hodowli włościańskiej w tej dziedzinie i na skutki tych błędów . Zachęcić słuchaczów do budowy wybiegów, okólników, grzebowisk i wskazać najprostsze sposoby ich urządzania. W odniesieniu do roślin pouczyć o roli głębokiego spulchnienia roli (głębokie orki, pogłębiacze, regulówki), umożliwiające swobodne przenikanie korzeni do warstw dziewiczej ziemi i swobodne krążenie wody i powietrza.

Zaznaczyć różne wymagania roślin pod względem głębokości upraw i wpływ pogłębienia upraw na wysokość plonów. Wyjaśnić właściwości gleb zbitych, zimnych i gruzełkowatych, rolę koloidów i wpływ wapnowania, cechy gleb kwaśnych i zasadowych, wpływ struktury gleby na tak zwane życie gleby.

Zadanie X.

Wyjaśnić w dyskusji wpływ bezpośredniego światła słonecznego na samopoczucie człowieka i zmiany, zachodzące w ciele ludzkim pod wpływem braku światła (anemia, krzywica i t. p.). Pouczyć o bakteriobójczych właściwościach światła słonecznego, o przenikaniu promieni świetlnych przez ciało ludzkie (światło latarki elektr. przenika mięśnie i kości dłoni.). O wpływie ciemnych mieszkań i pomieszczeń na zdrowie ludzi i zwierząt. Podać właściwy stosunek okien do podłogi w różnych pomieszczeniach. Podkreślić znaczenie pastwisk i okólników. Wyjaśnić rolę światła w wytwarzaniu skrobi. Znaczenie rozstawy i kierunku rzędów oraz gęstości siewu. Wskazać na szkody powodowane przez chwasty o liściu szerokim na polu, łące i pastwisku.

Zadanie XI.

Wyjaśnić w dyskusji, dlaczego po chorych i słabowitych rodzicach rodzą się słabe i skłonne do chorób dzieci. Wyjaśnić konieczność doboru zdrowych rozpłodników w hodowli zwierząt i zdrowego, dorodnego nasienia do zasiewów czy sadzenia.

Omówić sposoby walki z pasożytami zwierząt i roślin, sposoby odkażania pomieszczeń, znaczenie opryskiwań w sadownictwie, znaczenie szczepień ochronnych i leczniczych w chorobach ludzi, koni, krów, trzody i drobiu.

Omówić szerzej zagadnienie walki z chwastami i chorobami roślin. Zachęcić do niszczenia berberysu i ostów, zbierania chrabąszczy, trucia myszy, nożnic i szczurów. Wskazać na konieczność zbiorowej walki z chorobami i szkodnikami roślin i zwierząt.

Zadanie XII.

Po omówieniu 7-miu grzechów głównych gospodarza — należy wyjaśnić różnice w indywidualnych wymaganiach po-

szczególnych gatunków zwierząt i roślin, które należy poznać teoretycznie z książek i praktycznie z bezpośrednich obserwacyj i doświadczeń. Należy tu omówić indywidualne potrzeby w zakresie upraw, nawożenia, sposobu i czasu siewu, obróbki i. t. p. roślin konkursowych.

*

Rzecz prosta, kurs przedkonkursowy tego typu trwać musi około 6-ciu godzin. Uczestnicy jego winni zawieść do domu wykutą napamięć kolejność 7-miu grzechów głównych i z tym „kluczem" w głowie prowadzić będą zarówno własne nad zadaniem konkursowym obserwacje, jak i ocenę zabiegów kolegów w zespole przy tak zwanych lustracjach zespołowych.

Dzienniczek inspekcyjny do prowadzenia punktacji oficjalnych i zespołowych przystosowany był w mojej praktyce do wyżej podanego „klucza", to jest każdy z 8-miu czynników (w tym i wymamagania indywidualne) miał swoje 5 punktów oceny najwyższej oraz punkty za prowadzenie dzienniczka, zainteresowanie, czytanie, udział w lustracjach i t. p.

Najwyższą punktację przyznawało się wówczas, gdy konkursista w zakresie danego czynnika uczynił wszystko, co w danych warunkach mógł i powinien był uczynić. Punktowanie szło szybko i sprawnie. Konkursiści towarzyszący mi w inspekcjach z pewnego rodzaju amatorstwem stosowali „klucz" powyższy do analizy błędów i niedociągnięć w uprawach starszych rolników, analizując je szybko i metodycznie.

Ten sam „klucz uniwersalny" stosowany był przy egzaminowaniu konkursistów, przy czym chodziło mi najwięcej o stwierdzenie, w jakim stopniu konkursista opanował metodę „podejścia", następnie zaś dopiero, ile wiadomości fachowych przyswoił sobie w zakresie techniki zaspokojenia potrzeb zwierząt i roślin, ułożonych według klucza.

Marzeniem moim było wówczas opracowanie broszur konkursowych według tego samego systemu, celem głębszego jeszcze wdrożenia umysłów do tej metody myślenia rolniczego, która dzięki swemu schematyzmowi pozwala bez trudu zanalizować potrzeby każdego pola, każdej uprawy i każdego hodowanego zwierzęcia.

Samokształcenie stanowi najwyższy szczebel i najdoskonalszą metodę w dziedzinie wartości wychowawczych człowieka, nietylko bowiem daje pełną świadomość dokonywanej pracy, lecz, co ważniejsza, daje pełną świadomość celu i zadań na bliższą i dalszą metę, dostarcza środków samokontroli.

Dr. WŁADYSŁAW SPASOWSKI
Zasady samokształcenia

WINCENTY PAWLIKOWSKI

Koło młodzieży a zespół p. r.

Ostatnie lata przyniosły w pracy oświatowo = rolniczej wśród młodzieży wiejskiej duże przemiany przez działanie róż=nych czynników, a przede wszystkim przez akcję p. r., która po=suwa się ciągle naprzód, przynosząc coraz to nowe doświadcze=nia i ulepszenia.

Jeżeli spojrzymy na przyspobienie rolnicze z odległości lat 10=ciu, zobaczymy, jak wielkie zachodzą różnice w odniesie=niu do założeń, metod i wyników pracy.

Dziś p. r. osiągnęło właściwy sens i posiada już dosyć do=brze rozpracowane metody i środki działania. Jest to już jakby pewien system oświatowo = wychowawczy młodzieży wiejskiej na odcinku gospodarczym.

Kiedy mowa o akcji p. r., staje również przed nami zagad=nienie organizacji młodzieży. Wszak to organizacja jest powo=łana do tego i ma istotnie w zadaniach swoich dać podstawy spo=łeczno = wychowawcze swoim członkom.

Dlaczego więc przysposobienie rolnicze nabrało dziś cha=rakteru akcji społeczno = wychowawczej i oświatowo = rolniczej? Oto pytanie, które zwłaszcza dla ludzi, nie związanych ściśle z pracami organizacyjnymi młodzieży i przysposobieniem rolni=czym, stanowi często niewiadomą.

Niejednokrotnie słyszy się zarzuty pod adresem akcji p. r., że nie zajmuje się wyłącznie zagadnieniami fachowymi, ale że wychowuje zamiast uczyć. I że w ten sposób wchodzi niejako w zakres obowiązków koła młodzieży.

Niewątpliwie, w idealnym ujęciu tych spraw tak w pew=nym stopniu być winno. Koło młodzieży, jako komórka, skupia=jąca dobrowolnie zastępy młodzieży wiejskiej, powinna bez wątpienia dostatecznie przygotować grunt dla pracy p. r. Wszel=kie sprawy organizacyjne i ideowo = wychowawcze winny być na tyle wypracowane, aby instruktor p. r. mógł się zająć wyłącz=nie samą pracą oświatowo = rolniczą i gospodarczą. Odpadłyby mu wtedy wszelkie czynności związane ze stroną organizacyjną, co w wielkiej mierze przyczyniłoby się do wydatniejszych wy=ników jego pracy zawodowej. Do tego ideału jednak jeszcze daleko. I dlatego nie można sobie przesłaniać oczu na dzisiejszą rzeczywistość, wymagającą właśnie takiego a nie innego stosun=ku instruktora p. r. do całego tego zagadnienia.

Twierdzę, że należyte wyniki pracy na wsi osiągniemy tylko wtedy, kiedy poszczególne odcinki działania społecznego będą się o siebie zazębiać. Kiedy praca dorywcza i jakże czę=sto niefachowa, ustąpi miejsca planowym i głęboko pomyśla=

nym, opartym na naturalnych i rzeczywistych potrzebach terenu — wysiłkach i kiedy wszystko to będzie miało jakąś należytą barwę i charakter.

Uzgodnienie wysiłków w akcji społeczno-oświatowej, dążenie do uchwycenia wspólnych wytycznych i trzymanie się pewnej linii jest obowiązkiem każdego, kto bierze udział w pracy oświatowo-kulturalnej na wsi. Dotychczas odczuwa się duże braki pod tym względem. Każdy nowy człowiek czy instytucja, rozpoczynając swą działalność na powiecie, postępuje zazwyczaj tak, jakby dotąd nic się tam nie robiło. Ambicją jest zwykle stworzenie jeszcze jednej kapliczki, opartej o nowe zasady i wyszukane idee.

Dlatego też, patrząc na akcję przysposobienia rolniczego, jako na pracę społeczno-wychowawczą wśród młodzieży wiejskiej, należy uznać, że idzie ona nie równolegle lub obok, ale razem z innymi poczynaniami wychowawczymi w danej organizacji, wzmacniając ich wyniki.

Ze sprawą tą wiąże się ściśle często utożsamianie koła młodzieży z zespołem przysposobienia rolniczego. Dzieje się tak nie tylko wśród ludzi, daleko będących od spraw wiejskich, ale i wśród pracowników i współpracowników — przeważnie sił społecznych — którzy nie dopatrują się właściwie żadnych różnic między zespołem a kołem młodzieży.

Rzecz to bardzo charakterystyczna i ciekawa. Warto więc zastanowić się chwilę nad nią.

Wydaje mi się, że znamienny ten fakt ma swoją wymowę. Przysposobienie rolnicze przez 10 zaledwie lat swego istnienia zdołało wypracować dobrą metodę wychowywania i oddziaływania na młodzież wiejską. Przez tę zdobycz zdołało zwrócić na siebie uwagę zarówno samej młodzieży jak i starszych. I, rzecz dziwna, utkwiło w pamięci i w oczach wielu, jako jedyna „organizacja", działająca na wsi, mimo, że we wsi tej istniało już dawniej i dalej istnieje koło młodzieży lub t. p.

Nie bojąc się dotknąć zagadnienia głębiej, spróbujemy wytłumaczyć sobie to zjawisko.

Grunt, na którym wyrosły organizacje młodzieżowe i na którym rozwijały swoją działalność w latach ubiegłych, nie był zbyt zdrowy. Społeczeństwo wiejskie, naogół dość bierne, prowadzone było przez przywódców, którzy mieli nawet często bardzo wzniosłe cele i zamierzenia. Cały jednak system, stosowany przez nich w pracy, opierał się raczej na metodzie słownej, przygotowującej może teoretycznie do pewnych poczynań, ale nie wprowadzającej podstawowej z punktu widzenia wychowawczego zasady, jaką jest stosowanie zdobytej wiedzy w codziennym życiu. I chociaż niektóre organizacje poszły w swoich wytycznych w kierunku realizacyjnym, nie znajdowały jakoś należytego oddźwięku w terenie. Sądzę, że może zbyt

słabo dociśnięte były te sprawy przez organa wykonawcze. Niezależnie jednak od tego przyczyna tkwi w biernym nastawieniu społeczeństwa, przyzwyczajonego raczej do słuchania.

Z chwilą, gdy na tle prac organizacyj młodzieżowych pojawiła się akcja przysposobienia rolniczego, której główną treścią jest *wprowadzenie w czyn rzeczy słyszanych lub zdobytych przez samouctwo*, musiało to zwrócić na siebie uwagę, zwłaszcza wskutek tak bijących w oczy różnic w wynikach konkursowiczów.

Siłą rzeczy w opinii otoczenia pomniejszona została rola koła młodzieży, a nawet jak już wspominaliśmy zespół p. r. zastąpił jakby organizację młodzieży.

Oczywiście jasną jest rzeczą, że stan taki nie jest normalny, i pracownikowi społecznemu jak i działaczowi nie wolno zapominać, jaka rola przypada tu kołu młodzieży, a jaka zespołowi p. r.

Zasadniczą i podstawową komórką życia organizacyjnego i społeczno-wychowawczego młodzieży wiejskiej jest koło młodzieży lub podobny oddział. Ono obejmuje całość zagadnień, jakie łączą się z pracami i życiem członków, i ono skupia w sobie wszelkie poczynania, związane z ruchem młodego pokolenia wiejskiego.

Przede wszystkim więc podstawą prac koła będzie wychowywanie twórczych i świadomych ideowo obywateli oraz przygotowanie ich do przebudowy na lepsze dzisiejszego życia wsi.

W dążeniu kół do tego wysokiego celu obserwujemy różnorodne formy pracy. Widzimy prace, ogólno-oświatowe, uniwersytety niedzielne, wycieczki, chóry, teatry, przysposobienie rolnicze, samokształcenie spółdzielcze, samorządowe i t. p.

Życie wszystkich członków zespolone jest wspólną więzią ideową, będącą dla nich celem pracy i bodźcem do wysiłków.

Jeżeli na tym tle wypadnie scharakteryzować zespół p. r., stwierdzić musimy, że jest to właściwie tylko jedno z dzwon całego koła.

W zestawieniu wszystkich prac przysposobienie rolnicze obejmuje zaledwie niewielki, aczkolwiek bardzo ważny odcinek. Odcinek ten początkowo obejmował zagadnienia ściśle rolnicze, dziś ulega powoli rozszerzeniu i na dziedzinę spółdzielczości. Słowem, idzie w kierunku przysposobienia gospodarczego młodzieży wiejskiej, ale tym nie mniej stanowi tylko część pewnej całości.

Błędnym jest więc pojmowanie zespołu przysposobienia rolniczego jako jednostki organizacyjnej ruchu młodzieży wiejskiej.

Z drugiej strony mało owocną z punktu widzenia społecznego byłaby praca, gdyby za jej podstawowe ogniwo przy-

jąć tylko zespół, a więc grupę ludzi nie należących do organizacji. Ludzi tych zasadniczo nie wiążą głębsze przeżycia czy ideały. Zebrali się poprostu dlatego, że instruktor czy nauczyciel zachęcił ich, aby zespół stworzyli, czy też sami, słysząc dokoła o pracach jakichś zespołów i o ich wynikach, chcieliby też otrzymać z poletka „takie duże buraki".

Cel ich jest bliski. Osiągną go wkrótce. Co potem będzie — nie wiadomo. Może prace te wzbudzą u nich głębsze potrzeby i może staną się członkami tej większej rodziny, jaką stanowi organizacja. A może lepszy lub gorszy plon z poletka konkursowego raz na zawsze zamknie przed nimi wszelkie chęci wspólnej nauki i pracy. Bo po co i dla kogo?

Czy warto tak pracować, zwłaszcza dziś w okresie kryzysu, kiedy i tak z tego nic nie będzie — nie opłaci się? I tak staną przez pustką ideową, by „przeżywać" dzień za dniem, rok za rokiem.

Z rozważań tych widać, że trudno by było mówić o pracy zespołów przysposobienia rolniczego, występujących samodzielnie, nie będących jakby emanacją pracy koła młodzieży na pewnym jej odcinku, a grupujących jedynie ludzi przypadkowych.

Po wtóre, sama akcja przysposobienia rolniczego nie jest zdolna utrzymać trwale i na dłużej zespołu, gdyż jak powiedzieliśmy, brakuje tu tej strony ideowej.

Właściwą zatem podbudową pod względem ideowym, wychowawczym i społecznym winna być praca koła młodzieży czy innego zrzeszenia. Im ona jest prowadzona lepiej, im członkowie są bardziej uświadomieni ideowo i organizacyjnie, tym i praca zespołu p. r. rozwija się lepiej. Widać to przy każdej lustracji czy inspekcji zespołów.

Jako oświatowcy czy działacze, winniśmy tedy mieć to na uwadze. A planując swoje zamierzenia i prace, musimy je opierać na komórce organizacyjnej młodzieży, jako na naturalnej i zdrowej postawie.

DZIAŁ INFORMACYJNY

Centralny Komitet do Spraw Młodzieży Wiejskiej.

Z dniem 28.IV. r. b. przewodnictwo C. Komitetu d. S. Mł. W. objął p. Juljusz Poniatowski, Minister Rolnictwa i Reform Rolnych.

Sprawa Instytutu Kultury Wsi.

W „Dzienniku Ustaw" Nr. 75 z dnia 30.IX. r. b. ogłoszony został Dekret Prezydenta Rzeczypospolitej o powołaniu

do życia Państwowego Instytutu Kultury Wsi, jako organu doradczego i pomocniczego administracji rządowej w sprawach kultury wsi. Zadaniem Instytutu jest: 1) badanie zagadnień związanych z kulturą wsi, 2) opracowywanie metod pracy nad podniesieniem tej kultury i 3) poradnictwo w zakresie metod pracy.

Dyrektorem Instytutu został mianowany p. dr. Józef Chałasiński.

Komitet do Spraw Kultury Wsi.

Niezależnie od Instytutu ma być powołany do życia Komitet do Spraw Kultury Wsi, złożony z przedstawicieli Ministerstw: 1) Spraw Wewnętrznych, 2) Spraw Wojskowych, 3) Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, 4) Opieki Społecznej i 5) Rolnictwa i Reform Rolnych. Nadto w skład Komitetu będzie wchodził dyrektor Instytutu Kultury Wsi. Przewodniczącym Komitetu będzie Minister Rolnictwa i R. R..

Zadaniem Komitetu będzie uzgadnianie działalności wymienionych wyżej Ministerstw w sprawach dotyczących kultury wsi, w szczególności zaś w sprawach kierunku i zakresu prac urzędów, samorządu terytorialnego i gospodarczego, organizacyj społecznych oraz sposobu i rozmiarów finansowania tych prac i wykonywania nad nimi nadzoru.

Materiały inscenizacyjne, śpiewniki i sztuki teatralne.

W padanym niżej spisie materiałów inscenizacyjnych i sztuk teatralnych starano się dobrać utwory, posiadające przedewszystkiem wartość wychowawczą i — do pewnego przynajmniej stopnia — artystyczną, — czyli pod kątem tych dwu czynników, na których opierać się musi praca teatralna na wsi.

Każda z podanych inscenizacyj stanowi jakby pewien wzór, który można wyzyskać dosłownie, albo zmieniać, dostosowując rzecz do potrzeb i warunków zespołu.

W spisie zostały uwzględnione m. in. materiały, nadające się do urządzania niektórych obchodów, jak: dożynki, opłatek, sobótki, święto morza i t. p..

Inscenizację p. t. „Franusiowa dola" można wyzyskać kilkakrotnie, wybierając poszczególne obrazy czy to na okres świąt Bożego Narodzenia, czy na dożynki, czy na zapusty, a nawet obraz drugi „Przy kołysce" — na święto matki i dziecka. Inne materiały i sztuki teatralne można wykonać w każdym czasie.

Wszystkie wymienione w spisie wydawnictwa są do nabycia w Związku Teatrów Ludowych (Warszawa, ul. Kopernika 30), gdzie oprócz tego można korzystać z rad i wskazówek odnośnie pracy teatralnej oraz wypażyczać kostiumy.

MATERIAŁY INSCENIZACYJNE.

Banachowa J. — **Inscenizacje rolnicze.** Wyd. Centralnego Komitetu do Spraw Młodzieży Wiejskiej. Warszawa, 1935, str. 69. zł. 0.50.

Cztery inscenizacje p. t. „Pszczoły", „Warzywa", „Zboża" i „Bajka o lnie", osnute na tle prac peerowskich. (I)*).

Solarzowa Z. — **Teatr z pieśni.** Wyd. Instytutu Teatrów Ludowych. Warszawa, 1933, str. 91. zł. 2.—

15 pieśni opracowanych inscenizacyjnie, a wziętych z życia i pracy Wiejskiego Uniwersytetu Orkanowego; prosta forma i żywa treść dają wyraz różnym nastrojom i przeżyciom duszy ludzkiej. (II).

Mierzejewska J. — **Teatr z pieśni.** Wyd. Instytutu Teatrów Ludowych. Warszawa 1933, str. 193. zł. 2.50.

10 pieśni ludowych insceniozawnych i podanych w układzie plastycznym, będących ilustrowaniem słów ruchem, gestem, mimiką i tańcem w zespołowym traktowaniu całości i podkreśleniem charakterystycznych momentów akcji drogą kompozycji figuralnej. (II).

Cierniak J. — **Franusiowa dola.** Wyd. Drukarni Urzędniczej. Lwów, 1934, str. 28 z nutami. zł. 1.—.

Obrazkowe widowisko w świetlicy, uscenizowane z pieśni i obrzędów ludowych, jak się to one same z potrzeb wewnętrznego życia rodzą i jak się z życiem wiejskiego człeka od kolebki do grobu i aż na tamten świat snują. (I).

Dobaczewska W. — **Kupała.** Wyd. Wileńskiego Związku Teatrów Ludowych. Wilno. zł. 1.—.

Wiesenny obrzęd „Sobótki", opracowany inscenizacyjnie, oparty na źródłach etnograficznych ziemi wileńskiej i nowogródzkiej. Melodje zebrała i opracowała Br. Gawrońska. (I).

Mikuta M. — **Dożynki.** Wyd. Małop. Związku Teatrów Ludowych. Kraków, 1934, str. 36. zł. 1.

Inscenizacja obrzędu ludowego w 2 częściach, oparta na materiałach etnograficznych z Kolberga „Lud" ziemi krakowskiej, radomskiej, kaliskiej, oraz z zebranych częściowo w ostatnich latach na terenie podkrakowskim i sądeckim, z omówieniem projektu inscenizacyjnego. (II).

———————

*) Cyfra rzymska oznacza stopień trudności: (I) — rzacz łatwa; (II) — trudniejsza, na średnim poziomie; (III) — wymagająca więcej pracy i wyrobionego zespołu.

Mikuta M. — Z kolędą. Wyd. Małop. Związku Teatrów Ludowych. Kraków, 1934, str. 84. zł. 1.70.

Widowisko obrzędowe z ludowych zwyczajów kolędniczych, opatrzone wstępem o pochodzeniu obrzędów bożonarodzeniowych i omówieniem projektu inscenizacyjnego. (II).

Stępowski J. — **Gdynia.** Wyd. Ligi Morskiej i Kolonialnej. zł. 1.—.

Inscenizacje i recytacje zespołowe stanowiące materiały dla urządzenia obchodu „święta morza". (I).

Praca zbiorowa. — **Młodość, Praca, Walka.** Wyd. Związku Młodzieży Spółdzielczej „Zew". Warszawa, 1933 str. 32. zł. 0,40.

Materiały, nadające się do inscenizacji i recytacji zespołowej, oraz obrazek inscenizacyjny p. t. „Żyjący sklep". (I).

Praca zbiorowa. — **Idziemy naprzód.** Wyd. Związku Młodzieży Spółdzielczej „Zew". Warszawa, str. 24. zł. 1.—.

Zbiór wierszy, nadających się do recytacji zespołowej i indywidualnej, i trzy inscenizacje: „Znalezione szczęście", „Apoteoza" i „Cały świat pomaga Petronelce". (II).

Turowiczówna J. — **Ludzie bezdomni.** Wyd. Związku Teatrów Ludowych. Warszawa, 1936, str. 64. zł. 1.20.

Inscenizacja w trzech częściach, 9 scenach z prologiem, opracowana podług powieści Stefana Żeromskiego specjalnie dla prac świetlicowych, z naciskiem na stronę społeczną tematu. (II).

Turowiczówna J. — **Pieśń o ziemi i pracy.** Wyd. Związku Teatrów Ludowych. Warszawa, 1936, str. 38. zł. 0.80.

Inscenizacja w jednej części, opracowana dla świetlic, zawierająca w sobie różne etapy pracy na roli, oraz momenty społeczne życia wiejskiego. (I).

Turowiczówna J. — **Praca w mieście.** Wyd. Związku Teatrów Ludowych. Warszawa, 1936, str. 20. zł. 0.50.

Inscenizacja w jednej części, złożona z różnych fragmentów życia robotniczego w mieście, ujętych w całość o jednej myśli przewodniej. (I).

Turowiczówna J. — **Wesele Małgorzadki.** Wyd. Związku Teatrów Ludowych. Warszawa, 1936, str. 52. zł. 1.—.

Inscenizacja wiersza Janiny Porazińskiej, opartego na wiernym obrzędzie weselnym wiejskim, składająca się z siedmiu scen związanych w całość, z muzyką opracowną na podstawie Kolberga. (II).

Schiller L. — **Pastorałka.** Wyd. Instytutu Teatrów Ludowych. Warszawa, 1931, str. 204, nuty str. 102. zł. 7.—.

Misterium ludowe w 9-ciu obrazach z prologiem i epilogiem, z wyzyskaniem materiałów etnograficznych, opatrzone wnikliwym komentarzem inscenizacyjnym i reżyserskim, pomyślane w jednolitym swojskim, wybitnie polskim charakterze. Muzyka Leona Schillera i Jana Maklakiewicza. (III).

ZESPOŁY ŚPIEWACZE I ŚPIEWNIKI.

C z u d o w s k i T. — **Organizacja i kształcenie zespołów śpiewaczych.** Wyd. Instytutu Oświaty Dorosłych. Warszawa, 1936, str. 112. zł. 2.60.

Przewodnik dla dyrygentów chórów z omówieniem zagadnień: organizacji chóru, kształcenia chóru, wykonania utworów i ich wyboru.

O l s z e w s k i J. — **Chóry ludowe.** Część I. Wyd. Związku Młodzieży Ludowej. Warszawa, 1934, str. 13. zł. 1.—.

10 pieśni powiatu ciechanowskiego i mławskiego na 4-głosowy chór mieszany. (II).

O l s z e w s k i J. — **Chóry ludowe.** Część II. Wyd. Związku Młodzieży Ludowej. Warszawa, 1934, str. 15. zł. 1.—.

10 pieśni ziemi łowickiej na 4-głosowy chór mieszany. (II).

C z e c h J. — **Pieśni ludowe.** Wyd. Małop. Związku Teatrów Ludowych. Kraków, 1936, str. 36. zł. 0.70.

12 pieśni zebranych na terenie powiatu nowo-sądeckiego na trzy głosy. (II).

R a f a l s k i J. — **Śpiewnik lubelski.** Wyd. Lubelskiego Związku Teatrów Ludowych. Lublin, 1933, str. 16. zł. 1.—.

10 pieśni powiatu lubartowskiego na 4-głosowy chór mieszany. (II).

K a m i e ń s k i Ł — **Śpiewnik Wielkopolski.** Wyd. Wielkop. Związku Teatrów Ludowych. Poznań, 1936, str. 88. zł. 1.80.

51 piesenek ziemi wielkopolskiej na jeden i więcej głosów. (I).

H ł a w i c z k a K. (red.) — **Biblioteczka Pieśni Regionalnych.** Wyd. Drukarni Katolickiej. Katowice.

a) H ł a w i c z k a K. — **Śląsk.** Tom I, str. 28. zł. 0.70.
23 pieśni na 1, 2 i 3 głosy.
b) H ł a w i c z k a K. — **Śląsk.** Tom II, str. 28. zł. 0.70.
23 pieśni na 1, 2 i 3 głosy.
c) K u h n M. — **Kaszuby,** str. 32. zł. 0.70.
18 pieśni na 2 i 3 głosy.
d) Ż y c z k o w s k i Dr. J. — **Krakowskie.** str. 42. zł. 0.90.
21 pieśni na 1, 2 i 3 głosy.
e) R y b i c k i F. — **Lubelskie.** str. 24. zł. 0.70.
20 pieśni na 2 i 3 głosy.
f) H ł a w i c z k a K. — **Kujawy.** str. 36. zł. 0.70.
23 pieśni na 1, 2 i 3 głosy.
g) R ą c z k a St. I. — **Podhale.** str. 27. zł. 0.70.
23 pieśni na 1, 2 i 3 głosy.
h) H ł a w i c z k a K. — **Mazowsze.** str. 35. zł. 0.70.
23 pieśni na 1, 2 i 3 głosy.
i) H ł a w i c z k a K. — **Wielkopolska.** str. 31. zł. 0.70.

22 pieśni na 1, 2 i 3 głosy.

j) Janiszewska-Nebelska A. — **Wileńskie.** Str. 46. zł. 0.90.

24 pieśni na 1, 2 i 3 głosy.

k) Suchorowski St. — **Świętokrzyskie.** str. 34. zł. 0.70.

21 pieśni na 1, 2 i 3 głosy.

Gawrońska Br. — **Pieśni ludowe ziemi wileńskiej.** Wyd. Wileńskiego Związku Teatrów i Chórów Ludowych. Wilno, 1935, str. 78. zł. 1.—.

50 pieśni polskich, białoruskich i litewskich. (I).

Madejski Zb. i Szefka P. — **Pieśni i tańce kaszubskie.** Wyd. Pawła Szefki. Wejherowo, 1936, str. 79. zł. 2.50.

61 pieśli ludowych jednogłosowych. (I).

Mayzner T. — **Pieśni i chóry ludowe.** Wyd. Księgarni Robotniczej, Warszawa. zł. 1.20.

SZTUKI TEATRALNE.

Gwiżdż F. — **Gody.** Wyd. Naszej Księgarni. Warszawa. zł. 0.50.

Sztuka ludowa w 1 akcie z życia góralskiego, nagrodzona I-szą nagrodą na konkursie Związku Podhalan w Zakopanem, ze śpiewami i tańcami (I).

Gerson-Dąbrowska M. — **Krewniak z Ameryki.** Wyd. Naszej Księgarni. Warszawa, 1936, str. 68. zł. 1.—.

Wesoła komedia ludowa w 2 aktach, obfitująca w komiczne typy i sytuacje. (I).

Stępowski J. — **Heca w Jaźwinach.** Wyd. Związku Teatrów Ludowych. Warszawa, 1935, str. 38. zł. 1.—.

Groteska teatralna w 2 aktach na temat pociesznych wierzeń w znachorstwo i zabobony. (I).

Mrozowicka I. — **Krysta.** Wyd. Lwowskiego Związku Teatrów i Chórów Ludowych. zł. 0.80.

Dramat ludowy w 2 odsłonach, zinscenizowany na podstawie noweli Marji Konopnickiej. (I).

Dominiowa E. — **Swaty.** Wyd. T. L. Św. Wojciecha. Poznań. zł. 2.—.

Pogodna i miła sztuka ludowa w 2 aktach ze śpiewami i tańcami, nagrodzona na konkursie im. St. Wyspiańskiego w Poznaniu. (I).

Orkan Wł. — **Skapany świat.** Wyd. Księgarni Polskiej. Lwów, 1903, str. 70. zł. 1.20.

Dramat z życia górali podkarpackich, należący do sztuk trudnych, lecz o wartości literackiej, w 4 aktach z epilogiem. (III)

Wrzos B. — **Pilnuj swego.** Wyd. T. L. Św. Wojciecha. Poznań—Warszawa, str. 55. zł. 1.—.

Dobry obrazek ludowy w 3 odsł. ze śpiewami, którego myślą przewodnią jest przywiązanie do ziemi odjcowskiej. (I).

Piątkowska I. — **Wiejskie zaloty.** Wyd. „Naród Sobie" Nr. 94. Poznań. zł. 6.—.

Prosty o niezakłamanej treści obrazek ludowy w 3 aktach ze śpiewami i tańcami, którego wartość stanowi wprowadzenie kilku obrzędów i zwyczajów ludowych ziemi sieradzkiej, jak: zapusty, półpoście, gaik i kogutek wielkanocny. (III).

Sewer M. — **Dla świętej ziemi.** Wyd. Księgarni H. Altenberga. Lwów, 1903, str. 33. zł. 2.—.

Sztuka dość trudna, o wartości literackiej; treść poważna. (III).

Twain M. — przełożył Nowicki J. — **Komedia o człowieku, który redagował gazetę rolniczą.** Wyd. Księgarni Polskiej B. Połonieckiego, Lwów, str. 50. zł. 1.50.

Wybitna groteska o satyrycznym zabarwieniu w 2 aktach, wyszydzająca nadmierną reklamę amyrykańską. (III).

Ruszkowski. — **Wesele Fonsia.** Wyd. Księgarni Polskiej B. Połonieckiego, Lwów, str. 115. zł. 2.50.

Doskonała krotochwila w 3 aktach, posiadająca dużo szczerego humoru, znakomite komiczne typy i wesołe sytuacje. (III).

Tezy, przyjęte na konferencji w sprawie kultury wsi.

W dniach 28 i 29 maja r. b. odbyła się — jak wiadomo — zwołana przez Rząd konferencja w sprawie kultury wsi. Ponieważ nie wydano dotąd obszerniejszego sprawozdania z przebiegu obrad, drukujemy poniżej uchwalone tezy, które informują bliżej o omówionych na naradzie zagadnieniach i o zajętym w stosunku do nich stanowisku. Przemyślenie tych sformułowań przyczyni się niewątpliwie do ideowego i metodycznego pogłębienia naszej roboty oświatowo-wychowawczej.

Jednocześnie zaznaczamy, że referat prof. Władysława Grabskiego na temat „Charakter życia wiejskiego i szczególne cechy środowiska, ja ko podstawa właściwych form życia zbiorowego" został ogłoszony drukiem w N-rze 83 „Rolnictwa" p. t. „Wieś jako siła społeczna". Referat zaś Jędrzeja Cierniaka na temat „Podstawowe pierwiastki w kulturze chłopa polskiego" — w N-rze 7-ym „Pracy Oświatowej" p. t. „Słowo o kulturze chłopa polskiego". I z jedną i z drugą pracą każdy oświatowiec i wiejski działacz społeczny winien się zapoznać bezpośrednio i gruntownie.

Oprócz tego w N-rze 5-6 „Przodownika Wiejskiego" opublikowano referaty: 1) Aleksandra Niedbalskiego i 2) Tadeusza Szeteli p.t. „Osrodki i metody działania wśród młodzieży wiejskiej", 3) Józefa Korpały — „Młodzież wiejska a postęp wsi" i 4) Hatiny Brzóskówny — „Znaczenie instytucyj oświatowo-kulturalnych dla młodzieży".

Red.

I. ŚRODOWISKO WIEJSKIE I FORMY ORGANIZACJI.

1. Zważywszy, że:

a) wielkie narastające zadania, jakie okres dzisiejszy stawia przed zbiorowością wiejską, mogą być dokonane jedynie przy pełnym wykorzystaniu formy działania zespołowego i przy zapewnieniu największej wydajności pracy zespołowej,

b) obecne warunki gospodarcze i społeczne sprawiają, że jednostka gospodarująca może osiągnąć pełny wynik dopiero przy zespoleniu działania w całym szeregu dziedzin,

należy:
kulturę wsi polskiej rozbudować przy pomocy pracy zespołowej warstwy chłopskiej, pogłębiając w ten sposób więzy, łączące ludność wiejską z własnym Państwem. Za najbardziej odpowiedające formy działania wsi należy uznać przedewszystkim samorząd i spółdzielczość.

2. Zważywszy, że:
przejawy duchowego i materialnego życia wsi stanowią jedną nierozłączną całość, przy czym rozwój poszczególnych procesów pociąga za sobą outomatyczny postęp w innych dziedzinach kultury wsi,

należy:
akcję nad podniesieniem kultury wsi rozwijać zgodnie z podstawową cechą życia wiejskiego, to znaczy z organiczną łącznością przejawów tego życia.

3. Siła zespołów opiera się na wyrobionych i ruchliwych przodownikach. Przodownikiem winna być jednostka wyłoniona przez zespół, która własną pracą i zaletami charakteru zdobyła sobie autorytet. Dla nieustannego pogłębiania i uzupełniania posiadanych wiadomości przydownicy powinni mieć ułatwione wszystkie formy samokształcenia.

4. Zoranizowanie jednostek wiejskich w zasięgu sąsiedztwa, t. j. wioski lub kilku sąsiednich wiosek, jest najważniejsze. Dopiero po dokonaniu tego przedstawiciele wsi będą mieli stanowczy głos w instytucjach i organizacjach, obejmujących większe obszary i całe Państwo.

5. Obecna organizacja rolnictwa nie we wszystkich wypadkach uwzględnia w dostatecznej mierze reprezentację drobnego rolnictwa, co hamuje naturalny pęd warstwy chłopskiej do tworzenia ośrodków kultury wiejskiej .

6. Dotychczasowy system prac nad podniesieniem kultury wsi nie jest zadawalający. Samorząd gromadzki, pozostawiony sam sobie bez tradycji pracy, nie wyzyskuje możliwości, będących w jego dyspozycji. Samorząd powiatowy i samorząd gospodarczy z powodu braku ściśle rozgraniczonych zadań i środków działania nie unikają marnotrawstwa sił i funduszów. Spółdzielczość przy wykonywaniu swoich bezpośrednich zadań często zasklepia się i nie odgrywa w całokształcie prac, podejmowanych nad podniesieniem kultury wiejskiej, tej roli, którą odegrać może i powinna. Dobrowolne organizacje zawodowe i oświatowe są często n edoceniane, a charakter ich pracy nie jest należycie pojmowany. Niedomagania, których przyczyny leżą nietylko wewnątrz, lecz niekiedy zewnątrz dobrowolnych organizacyj, często doprowadzają do dorywczości wysiłku bez możności gruntownego przestudiowania metody pracy. W związku z tym należy:

A. W zakresie samorządu:

a) prace samorządu skierować na te dziedziny, co do których istnieje powszechne i pełne zrozumienie potrzeby danych działań,

b) zwrócić baczną uwagę i pobudzić do działania leżący odłogiem teren działalności samorządu gromadzkiego,

c) w oparciu o samorząd stworzyć sieć placówek, których organizacja i istnienie wymaga stałego nakładu materialnego i myśli opiekuńczej, jak biblioteki, domy ludowe, ośrodki zdrowia, straże pożarne i t. p.

By przyspieszyć budowę domów i urządzeń, będących podstawą tych akcyj, Lasy Państwowe powinny przyjść z pomocą w postaci zniżek cen, jak i ulg kredytowych.

B. W dobrowolnych organizacjach:

I. W podstawowych komórkach organizacji wiejskiej:

a) dążyć do łączenia organizacyj bliskich sobie całokształtem kierunków,

b) zadania wspólne podejmować łącznie nawet w wypadkach, gdy poszczególne organizacje mają pewne odrębności programowe,

c) dążyć przynajmniej do tego, aby całość prac była rozważana w specjalnych organach porozumiewawczych lub w ośrodku, wykazującym najrozleglejszy zakres zainteresowań i żywotności,

d) zbudzić zainteresowanie i wciągnąć do współpracy z organizacjami dobrowolnymi i spółdzielczymi gromady wiejskie. Dążyć do wzbudzenia specjalnego zainteresowania gromad wiejskich tymi pracami organizacyj dobrowolnych, co do których istnieje powszechne i pełne zrozumienie potrzeby działania, a to w celu przekazywania gromadom tych prac,

e) poprzez określenie zakresu działania poszczególnych instytucyj wykluczyć rywalizację samorządu, spółdzielczości, organizacji rolniczej i oświatowej.

II. W organizacjach centralnych, wojewódzkich i powiatowych:

a) stworzyć stałe formy współpracy pomiędzy centralami organizacyjnymi,

b) uznać celowość pewnej komasacji ogniw powiatowych przy dopuszczaniu w większym stopniu specjalizacji ogniw wojewódzkich, z zachowaniem w pełni zasady koordynacji prac.

7. W celu ugruntowania większego poczucia odpowiedzialności przy spełnianiu funkcyj społecznych należy zmierzać do ustalenia większej odpowiedzialności za nadużycie zaufania w stosunku do zespołu.

II. JEDNOSTKA W ŻYCIU WSI.

1. Gospodarka rolna opiera się i opierać się będzie na samodzielnych gospodarstwach. Dlatego też poczynania jednostek mają znaczenie nie tylko dla nich samych, lecz i dla ogółu.

2. Znaczenie i wartość jednostki nie powinna być pomniejszana przez prowadzenie w szerszym, niż jest to dzisiaj, zakresie pracy zbiorowej. Praca bowiem zbiorowa jest uzupełnieniem lub dalszą fazą wysiłków indywidualnych wsi.

3. Aby jednostka gospodarcza wsi mogła spełnić pokładane w niej nadzieje, musi być zdolna do samodzielnej egzystencji. Stąd ma znaczenie dla rozwoju jednostek zarówno upełnorolnienie karłowanych warsztatów rolnych przez parcelację, przeprowadzoną na dostępnych warunkach, jak każde powiększenie produkcji, oraz rozszerzenie obszaru rolniczego Polski przez zagospodarowanie dotychczasowych nieużytków.

4. Podniesienie wartości gospodarczej jednostki, jako postulat rozwoju wsi, musi być poczytywane za równie ważne, jak pogłębienie i rozszerzenie zasięgu prac zbiorowych. Przodownik wyrosły w tych samych co ogół wsi warunkach, będąc stale obserwowanym wzorem do osiągnięcia, jest najlepszą formą oddziaływania na jednostki.

III. RUCH WIEJSKI, A POMOC PAŃSTWA I SAMORZĄDU.

1. Zważywszy, że:
świadoma praca nad podniesieniem poziomu kultury wsi oprzeć się musi na własnych jej siłach, przy otwarciu możliwości dla samodzielnego wysiłku wiejskiego i zapewnieniu pomocy ciał publicznych

należy:

zapewnić życzliwe współdziałanie czynników administracyjnych i samorządowych w stosunku do społecznej pracy dobrowolnej, bez nadmiernej ingerencji i podejmowania przez instytucje publiczne prac, które wieś zespołowym wysiłkiem maże wykonać sama.

2. Zważywszy, że:
pomimo dążenia organizacyj wiejskich, a w tym rzędzie organizacyj młodzieży, do samodzielności prac i samowystarczalności środków, pełna samodzielność i samowystarczalność nie jest osiągalna,

należy:

przez właściwe zwiększenie pomocy zapobiec postawieniu ruchu wiejskiego wobec trudności zbyt wielkich, unikając jednocześnie niedoceniania dążeń do samodzielności, które stanowią twórczy czynnik w ruchu organizacyjnym.

3. Zważywszy, że:
pomoc państwa i samorządu powinna być dopełnieniem własnego wysiłku wsi,

należy:

a) uznać za wskazane uzależnienie pomocy finansowej od tego, czy dana organizacja zdobywa we własnym zakresie część środków na swe zadania,

b) korzystać z subwencyj instytucyj publicznych jedynie na ściśle określone cele, które nie mogą być wykonane własnymi siłami organizacji.

4. Zważywszy, że :
osiągnięcie należytej koordynacji i należytego zorganizowania prac państwa i samorządu nietylko umożliwi lepsze wykorzystanie środków dotychczasowych, lecz zapewni również lepsze zużycie środków, które na ten cel są niezbędne,

należy:
powołać do życia ośrodek, wytyczający kierunek pracy dla wsi poszczególnych władz państwowych i zmierzający do koordynacji pracy centralnych organizacyj wiejskich.

IV. INSTYTUT KULTURY WSI — KSZTAŁCENIE DZIAŁACZY WIEJSKICH — INSTYTUCJE KULTURALNE.

1. Zważywszy, że:
pogłębienie znajomości stanu i charakteru kultury wiejskiej jest niezbędne dla wzmożenia prac kulturalnych,

należy :
powołać do życia Instytut Kultury Wsi, badający metodami naukowymi zagadnienia kultury wiejskiej i metodykę prac kulturalnych.

2. Organizacje wiejskie powinny współdziałać przy tworzeniu przez państwo tego Instytutu oraz współdziałać z jego pracami.

3. Zważywszy, że :
obecny poziom przygotowania do pracy społecznej personelu zawodowego w organizacjach i instytucjach działających na terenie wsi jest niezawsze dostateczny,

należy :
stworzyć specjalną placówkę, związaną ideowo z drobnym rolnictwem, której zadaniem byłoby szkolenie i przeszkolenie tego personelu, niezależnie od jego przygotowania zawodowego.

Placówka ta powinna pracować w łączności z Instytutem Kultury Wsi lub być z nim organizacyjnie związana.

4. W życiu wsi, a w szczególności w wychowywaniu młodzieży wiejskiej, wielką rolę mają do spełnienia instruktorzy i działacze, związani ze środowiskiem wiejskim. Instruktor gospodarczy, spółdzelca, lekarz, nauczyciel, który zawodowo chciałby pracować na terenie wsi, musi być do tej pracy przygotowany. Najwłaściwszym środkiem byłoby przeszkolenie ludzi, idących na wieś, bez względu na ich specjalność i zapoznanie ich z zagadnieniami socjologji i historii wsi oraz z pracą społeczno - oświatową i organizacyjno - gospodarczą.

5. W życiu gromadzkim wsi odczuwa się brak przygotowanych działaczy, którzy mogliby spełniać rolę kierowniczą. Wysuwa się stąd konieczność kształcenia działaczy samorządowych. Internatowe unwiersytety winny w swych programach zagadnienia te szerzej uwzględniać.

6. Rozwój ruchu spółdzielczego zwiększa potrzebę fachowych kierowników poszczególnych placówek spółdzielczych. Dla zaspokojenia tej potrzeby należałoby rozszerzyć istniejące lub stwotrzyć nowe placówki, kształcące pracowników wiejskiej spółdzielczości.

7. Należy powiększyć ilość internatowych uniwersytetów ludowych tak, żeby każdy region miał w najbliższym czasie przynajmniej jeden uniwersytet.

8. Doceniając znaczenie dla kultury wsi ludowych szkół rolniczych i uniwersytetów ludowych, wszystkie organizacje młodzieżowe zmierzać po-

winny do wysyłania tym placówkom jak najbardziej wartościowych jednostek spośród dorosłej młodzieży.

9. Działaczom wiejskim czynniki państwowe winny ułatwiać zapoznanie się z całokształtem prac w kraju i wyjazdy zagranicę dla odbywania praktyk, zwiedzania instytucyj i odbywania studiów z zakresu pracy wiejskiej.

10. Instytucje publiczne oświatowo - kulturalne nie mogą się zamykać w swych specjalnościach i oddziaływać jednostronnie. Ich oddziaływanie uwzględniać musi całokształ poczynań w zakresie kultury wiejskiej; stąd zachodzi potrzeba koordynacji działania instytucyj kulturalno - oświatowych.

11. Zważywszy, że:
właściwa obsługa wsi przez instytucje kulturalne możliwa będzie przy pogłębieniu i rozpowszechnieniu znajomości zagadnień wiejskich,
należy :
zagadnienia wsi uwzględnić w odpowiednich działach nauki i programach szkół średnich i wyższych.

12. Wobec specjalnej roli, jaką dla wsi, posiadającej słabą możność korzystania z dorobku kulturalnego za pośrednictwem prasy, odczytów i t. d., odgrywa radio, w programach radiowych obsługa wsi musi zająć miejsce, odpowiadające wadze tego problemu, a nie dzisiejszej liczebności radiosłuchaczy wiejskich.

V. AKCJA KULTURALNA KOBIET.

1. Zważywszy, że:
bez udziału kobiety, która wnosi w życie cenne i jej tylko właściwe wartości, osiągnięcie pełni kultury jest niemożliwe,
należy :
uznać pracę kulturalno - oświatową wśród kobiet za zagadnienie doniosłe nie tylko dla nich samych, ale i dla całości wsi a przez to i całego społeczeństwa.

2. Wiejskie organizacje kobiece powinny mieć przedewszystkiem cele wychowawcze, dbając o kształcenie duchowe swych członkiń w myśl wymagań etyki chrześcijańskiej.

3. Zważywszy, że:
rodzina jest podstawową komórką życia rodzinnego,
należy :
zwrócić w wiejskich organizacjach kobiecych jak największą uwagę na życie rodziny, dążąc przez organizacje do ułatwienia kobiecie spełniania jej roli w rodzinie i przygotowania jej do należytego wywiązania się z tego zadania.

4. Zważywszy, że:
podniesienie kultury życia codziennego jest ściśle uzależnione od podniesienia warunków higienicznych (miaszkanie, odżywianie, woda, usuwanie nieczystości i t. p.),
należy :
w pracy wśród kobiet zwrócić szczególną uwagę na zagadnienia higienicz-

ne i na ich racjonalną propagandę (rozdawnictwo planów, wystawy wzorów i modeli, literatura, żywy przykład przodujących gospodarstw).

5. Zważywszy, że:
różnice obyczajów towarzyskich utrudniają zbliżenie się i współżycie nie-tylko wsi i miasta, lecz również rodzin tej samej wsi o różnej zamożności,

należy :
zmierzać do wyrobienia towarzyskiego kobiet wiejskich poprzez organizacje kobiece.

6. Zasadniczym dążeniem winno być wytworzenie na wsi jednej organizacji kobiecej, gdyż w tych warunkach jedynie praca może być najbardziej owocna i wydajna. Do czasu osiągnięcia tego celu działalność organizacyj winna być między nimi uzgodniona i koordynowana.

7. Na szczeblu wojewódzkim w wiejskiej organizacji kobiecej winny skupiać się wszystkie zagadnienia społeczno-organizacyjne i wychowawcze, w izbie rolniczej zaś fachowa obsługa prac terenowych; na szczeblu powiatowym w wiejskiej organizacji kobiecej, podobnie jak w kole gospodyń wiejskich, koncentrować się winien cały zakres działania, związany z pracą wiejskich organizacyj kobiecych.

9. Wiejskie organizacje kobiece winny być kierowane i reprezentowane głównie przez członkinie — kobiety wiejskie, co umożliwi tym kobietom samodzielne rozstrzyganie ich spraw i kierowanie pracą wiejskich organizacyj kobiecych przy współudziale i pomocy ze strony działaczek, pochodzących z innych środowisk.

9. Zważywszy, że:
udział kobiety wiejskiej w życiu kulturalnym jest utrudniony wskutek przeciążenia jej pracą, co wynika:

a) z wadliwego podziału pracy między członków rodziny,

b) z wadliwego urządzenia mieszkania i całego obejścia gospodarskiego,

c) z nieumiejętności rozplanowania pracy i jej wykonania, jak również braku odpowiednich ułatwień technicznych,

należy :
usprawnienie pracy kobiecej postawić jako jedno z naczelnych zadań placówek badawczych, poświęconych zagadnieniom wsi.

VI. AKCJA KULTURALNA WSROD MŁODZIEZY.

1. Akcja, zmierzająca do podniesienia kultury wsi, winna objąć wszystkie grupy młodzieży wiejskiej, a mianowicie:

a) dzieci w wieku przedszkolnym,
b) młodzież szkolną,
c) młodocianych,
d) młodzież dorastającą i dorosłą.

2. Dla każdej grupy muszą być odmienne formy oddziaływania kulturalnego z uwzględnieniem, iż młodzież starsza w odróżnieniu od kategorii młodszych sama staje się zdolna do czynnego współudziału w akcji kulturalnej.

3. a) Opiekę nad dziećmi wiejskimi w wieku przedszkolnym winny prowadzić ogniska matki i dziecka, którę będą ją sprawowały przez odpowiednio wykwalifikowane osoby.

b) Organizacją i utrzymaniem ogniska matki i dziecka winny się zajmować organizacje społeczne przy finansowej pomocy samorządu.

c) Praca ognisk matki i dziecka obejmować będzie wychowanie dziecka pod względem moralnym, fizycznym i umysłowym oraz doradztwo i samokształcenie w tymże zakresie dla matek.

4. Zważywszy, że:
ośrodkiem życia młodzieży w wieku szkolnym jest szkoła powszechna, że w warunkach wiejskich rola tej szkoły jest większa niż w mieście, że w obecnych warunkach gospodarczych dla większości młodzieży na wsi szkoła powszechna jest jedynym ogniwem szkolnego wykształcenia, należy wykorzystać szkołę nie tylko do dania pewnej sumy wiadomości, ale dla całej akcji wszechstronnego rozwoju młodzieży wiejskiej.

W związku z tym należy:

a) stwierdzić, że — uznając za pierwsze zadanie w dziedzinie szkolnictwa objęcie nauczaniem powszechnym ogółu młodzieży w wieku szkolnym — nie można jednak rezygnować ani też nadmiernie opóźniać tworzenia szkół powszechnych o pełnym programie; szkoły te są jedyną drogą zapewnienia młodzieży wiejskiej normalnego dostępu do wyższych szczebli nauczania, a zatem są niezbędnym warunkiem systematycznego wychowania inteligentów, ze wsią ściśle zrośniętych i jej służących;

b) niezwłocznie przystosować program i metody szkolne do środowiska, w którym działa szkoła powszechna na wsi;

c) wykorzystać życie szkolne dla wdrażania młodzieży w formy pracy zespołowej — samorządowej i dla budzenia zainteresowań do spraw gospodarczych;

d) wykorzystać więzy, powstające w szkole, dla kontynuowania wpływu szkoły i nauczyciela poza okres nauczania szkolnego, a w szczególności dla podtrzymania zamiłowania do czytelnictwa i samokształcenia;

e) postawić nauczycielstwo w takich warunkach, by mogło realnie i całkowicie poświęcić się pracom wychowawczym w szkole i akcji społeczno-wychowawczej poza szkołą.

5. a) Zważywszy, że: w okresie pomiędzy ukończeniem szkoły powszechnej, a wejściem do organizacyj młodzieżowych, istniejących obecnie, młodociani znajdują się przeważnie poza obrębem akcji organizacyjnej i świadomej pracy kulturalnej,

należy:
młodzież, kończącą szkołę powszechną, zrzeszać bądź w związkach b. wychowanków szkół, tworzonych z inicjatywy nauczycielstwa i pod jego opieką, a opartych o zarząd samorządu organizacyjnego, bądź w sekcjach młodocianych, tworzonych przez organizacje społeczno-wychowawcze. W pracy tego typu należy uwzględniać możliwie szeroko zakres zainteresowań najżywszych w danym okresie wieku.

b) Biorąc pod uwagę, że dokształcanie pozaszkolne młodzieży w wieku od 15 do 18 lat włącznie, przewidziane w ustawie o ustroju szkolnictwa,

ma szczególniejsze znaczenie dla młodzieży wiejskiej, należy dążyć do stwo=rzenia zgodnie z ustawą publicznego szkolnictwa dokształcającego na wsi oraz przystąpić bezzwłocznie do uzupełniania minimum wykształcenia ogól=nego, którego nie zdążyła dać szkoła powszechna, przez organizowanie sy=stematycznych kursów dokształcających.

6. Zważywszy, że:
zawodowe szkoły rolnicze w większości nie spełniają dostatecznej roli w rozwoju wsi pod względem społecznym i gospodarczym,

należy:
przeprowadzić gruntowną rewizję metod i programów. Szkoła rolnicza win=na być ogniskiem kultury wiejskiej, musi być związana ściśle z jej środo=wiskiem i promieniować na zewnątrz, wychodząc poza zagadnienia technicz=no = fachowe.

7. Zważywszy, że:
młodzież wiejska nie ma dotychczas dostatecznego dostępu do szkół,

należy:
przyjść z pomocą zdolnym jednostkom, chcącym się kształcić w szkołach średnich i wyższych, przez przyznawanie stypendiów i zakładanie burs dla kształcącej się młodzieży wiejskiej.

8. Zważywszy, że:

a) dzisiejszy ruch młodzieży obejmuje pokolenia wzrastające w no=wych warunkach Polski Niepodległej, pokolenia, których zakres zaintereso=wań jest coraz szerszy i nie ogranicza się do sprawy zdobycia jednostce miejsca w życiu wiejskim, obejmując zagadnienie przebudowy wsi i ca=łości państwa;

b) szeroki zakres zainteresowań sprzyja pogłębianiu poczucia oby=watelskiego i jest niezbędnym warunkiem wychowania jednostek zdolnych do szerszej działalności;

c) rozwój zainteresowań i prac młodzieżowych powiększa ilość środ=ków i pomocy koniecznych w tych pracach, a których młodzież wiejska nie może zdobyć ani własnym wysiłkiem, ani też od starszego pokolenia;

należy:
zapełnić istniejącą lukę przez działalność instytucyj kulturalno = oświato=wych, wspomaganych przez państwo i samorządy, a uwzględniających istnie=jący szeroki zakres zainteresowań młodzieży.

9. Do najpilniejszych środków, urządzeń i pomocy należą:

a) dostarczenie młodzieży wiejskiej książki; korzystanie z książki staje się wśród młodzieży wiejskiej coraz bardziej powszechne i dlatego, chcąc wzmagać właściwy rozwój młodzieży wiejskiej, należy stworzyć trwa=łe warunki akcji bibliotecznej, która by dała możność korzystania z dorob=ku kulturalnego szerokim masom młodzieży wiejskiej, dziś z niego nieko=rzystających; w akcji bibliotecznej uwzględnić należy szerokość zaintere=sowań młodzieży;

b) dostarczenie młodzieży wiejskiej odpowiedniego repertuaru te=atralnego i pomocy teatralnej; w tym celu państwo winno przyjść z wy=datną pomocą regionalnym ośrodkom teatru ludowego i ich naukowo = artystycznej nadbudowie;

c) zapewnienie młodzieży wiejskiej możności korzystania z odpowiednio wyposażonych świetlic — lokali;

d) wzmaganie samodzielnych prac młodzieży przez przygotowanie jednostek przodowniczych.

10. Zważywszy, że:
w życiu wiejskim, zamkniętym zwykle w ograniczonym terytorium, kontakt ze światem zewnętrznym jest szczególnie niezbędny i pożyteczny,

należy :
rozwinąć akcję wycieczkową, ułatwiając ją w drodze daleko idących ulg.

VII. ZADANIA MŁODZIEŻY.

1. Nawiązując do żywej tradycji udziału młodzieży wiejskiej w ruchu niepodległościowym, organizacje młodzieży wiejskiej winny krzewić na wsi poczucie łączności wsi z całym narodem i zrozumienie zbiorowej odpowiedzialności za wspólny warsztat pracy i postępu, którym jest silna i na własnym wysiłku oparta Polska.

2. W dążności do urzeczywistnienia postępu młodzież powinna budzić na wsi zdrowy patriotyzm lokalny, ambicję usprawnienia i podnoszenia życia, szlachetną rywalizację pomiędzy sąsiadującymi wsiami, a równocześnie zwalczać kastowość, jako sprzeczną z podstawowym warunkiem postępu, przeciwstawiać się dążnościom do uwstecznienia wsi w jej pracy kulturalnej, broniąc wieś przed zaśmieceniem kultury ludowej elemtami obcymi jej duchowi.

3. Powinien być podjęty ze strony młodego pokolenia wiejskiego jak największy wysiłek społeczno - organizacyjny, zmierzający do objęcia więzią życia organizacyjnego i jego opieką oświatowo-wychowawczą możliwie jak najszerszych mas młodzieży wiejskiej, obecnie niezorganizowanej. W tej pracy młodzież powinna znaleźć wszechstronną pomoc i opiekę tak ze strony czynników społecznych pokolenia dorosłego, jak i ze strony władz państwowych.

4. Wobec zaniedbania kulturalnego młodzieży robotniczo - rolnej, która w nikłym stopniu objęta jest więzią organizacyjną, nie korzysta ze szkoły powszechnej wyższego stopnia i t. p.,

należy :
niezwłocznie przystąpić do wypracowania odrębnych programów i metod pracy oświatowej i społeczno-wychowawczej wśród tej młodzieży oraz rozwinąć w tym kiernku skuteczną akcję praktyczną, prowadzoną konsekwentnie i planowo.

5. Wobec przerostu ilościowego organizacyj młodzieży wiejskiej, rozczłonkowujących nadmiernie ruch społeczny młodego pokolenia wiejskiego i wprowadzającym wśród młodzieży sztuczny i nieumotywowany ideologicznie podział na grupy wzajemnie się zwalczające, co wychodzi na szkodę całości wiejskiego ruchu społecznego, należy usilnie dążyć do usunięcia tego nienormalnego stanu, stosując w tym kierunku metody oddziaływania wychowawczego z pominięciem faktycznych rozgrywek i zewnętrznych nacisków politycznych.

6. Ogół młodzieży starszej niezależnie od przynależności organizacyjnej, o tym lub o owym nastawieniu ideowym należy łączyć w ramach jednolitych akcyj, jak P. W., przysposobienie gospodarcze, działolność gospodarcza o celach społecznych i t. p.

7. Doceniając pozytywną rolę organizacyj młodzieżowych w podnoszeniu życia zbiorowego wsi, dla ułatwienia im rozprzestrzenienia postępu dążyć należy do ściślejszego powiązania prac tych organizacyj z samorządem.

8. Młodzież wiejska, ujmując w programie pracy wszystkie czynniki, które wychowują pełnowartościowego obywatela, nie może być obojętna na zagadnienie obrony narodowej. Wychowanie fizyczne i przysposobienie wojskowe musi się stać udziałem całej zorganizowanej młodzieży wiejskiej. Winno być ono prowadzone przy fachowej pomocy czynników wojskowych oraz samorządu, który winien dostarczyć środków technicznych wychowania fizycznego.

9. Doceniając twórczą rolę kobiety wiejskiej w pracy nad podniesieniem kultury życia codziennego, wychowaniem młodzieży i usprawnieniem gospodarstwa wiejskiego, młodzież wiejska winna przeprowadzić zorganizową akcję nad odciążeniem kobiety wiejskiej z prac, utrudniających jej spełnienie twórczej roli w urzeczywistnieniu postępu wsi.

10. Ponieważ życie oświatowo-kulturalne i społeczno-organizacyjne wsi zeleży bezpośrednio i zasadniczo od warunków gospodarczych, w jakich się ona znajduje, a dzisiejsza nad wyraz ciężka sytuacja gospodarcza wsi hamuje jej rozwój i postęp we wszystkich dziedzinach i ujemnie odbija się na jej dorobku kulturalnym oraz tężyźnie i sprawności społeczno - obywatelskiej, przeto stwierdza się, że palącą koniecznością wsi jest do końca przeprowadzona przebudowa jej ustroju rolnego, jak również ożywienie i wzmożenie życia gospodarczego wsi przez reorganizację, usprawnienie i przystosowanie do nowych warunków — metod i kierunków wytwórczości rolniczej oraz możliwie szerokie i wszechstronne rozbudowanie spółdzielczości wiejskiej. Należy również dążyć wszelkimi sposobami, jakie są w dyspozycji władz państwowych, do usunięcia dzisiejszej krzywdzącej sytuacji gospodarczej wsi i sprawiedliwego podziału dochodu społecznego.

Rolnicze kursy żołnierskie.

W każdym garnizonie wojskowym bardzo wielu żołnierzy — to młodzi rolnicy, którzy po wyjściu z wojska wrócą na rolę. Zarówno czynniki wojskowe, jak i organizacje współdziałające z wojskiem, a zwłaszcza Polski Biały Krzyż — dbają o to, by w ramach możliwości służby wojskowej, a równocześnie jako jej pogłębienie — wykorzystać czas na na pracę oświatową. Coraz powszechniej w ramach akcji oświatowej w wojsku uwzględnia się oświatę zawodową rolniczą. Przeciętna możliwość — to kurs w zimie, odbywający się raz, najwyżej 2 razy w tygodniu, — godzin 36. Jedno zebranie trwa 2 godziny i winno objąć zamknięte zagadnienie. W wielu garnizonach, gdzie są do tego nadające się tereny, kursy można powiązać

z pracami praktycznymi w okresie wiosna — lato — jesień — w formie np. zagonów zespołowo obrabianych. — Na przodowników zespołów można znaleźć wśród żołnierzy wyrobionych fachowców lub wychowanków szkół rolniczych.

Dla ciągłości pracy i przerzucenia częściowo odpowiedzialności na zainteresowanych można organizować rodzaj kółek rolniczych — nielicznych, złożonych z młodzieży rolniczej.

Poniżej podajemy ramowy projekt już w szeregu ośrodków wypróbowany; a zawierający:

1. Uwagi do instrukcji dla referentów kursów żołnierskich,
2. Uwagi o programie żołnierskich kursów rolniczych i
3. Regulamin żołnierskiego kółka rolniczego.

Ogólne uwagi o programie żołnierskich kursów rolniczych.

Kurs obejmuje 36 godzin wykładowych (2—3 razy tygodniowo po 2 godziny) w okresie zimowym.

Kurs nie ma na celu nauczyć techniki rolniczej i gałęzi pokrewnych, lecz wprowadzić w zagadnienia wybrane, omówić zasady (przyrodnicze i ekonomiczne), na jakich praca rolnicza się opiera.

Niektóre sprawy specjalne wyrwane z całości podaje się oddzielnie w formie informacyjnej.

Całość zagadnień wiążących się w logiczną całość dzielimy na cztery kolejno omawiane grupy:

I. Produkcja roślinna.
II. Produkcja zwierzęca.
III. Całość gospodarstwa.
IV. Sprawy wiejskie.

Przechodzić należy od zagadnień łatwiejszych — elementarnych i fragmentarycznych — znanych praktycznie słuchaczom, do zagadnień trudniejszych i wiązania ich ze sobą. Od pojedyńczych roślin i zwierząt do ich wzajemnego stosunku, struktury i potrzeb gospodarstwa, zagadnień wsi, organizacyj wiejskich znaczenia wsi w Państwie.

Z każdej grupy, w ramach posiadanego czasu i materiału, należy wybrać zagadnienia odpowiednie dla danego zespołu słuchaczów i prelegentów — dające całość — kompleks (zestrój), wiążąc momenty przyrodnicze z ekonomicznymi. Niektóre momenty należy czytać na wykładzie z broszury odpowiedniej przez słuchaczów, by zaprawić ich do korzystania z książki — do samokształcenia.

I gr. Produkcja roślinna. Wybrać jedną roślinę uprawną, możliwie łącznie ze słuchaczami, najlepiej okopową, np. burak pastewny lub ziemniaki, i na niej omówić całokształt rozwoju roślin — podkreślając znaczenie i wpływ poszczególnych zabiegów i upraw na jej życie i otrzymanie dobrych rezultatów w plonie. Roślina żyje, rozmnaża się i zamiera. Potrzebuje pożywienia, wody, ciepła, światła i powietrza. W jaki sposób z pomocą człowieka potrzeby te zaspakaja dobra gleba, dobrze przygotowana —

odpowiednie nasienie — siew — pielęgnacja — zbiór. Zużytkowanie, opłacalność i zbyt danej rośliny uprawnej.

W ramach przeznaczonego czasu omówić w ten sposób kilka roślin uprawnych (niektóre niech próbują omówić słuchacze). Przy wysuwaniu roślin do omówień należy uwzględnić różne grupy (zboża, okopowe, pastewne, przemysłowe i t. p.) ze względu na ich wartość użytkową, jak i wymagania życiowe. Na tym tle omówić sprawę płodozmianu, gospodarki obornikiem i wogóle nawozów naturalnych (uwzględnić kompost), zwracając uwagę na istotę i rolę nawozów sztucznych. — Godzin 8.

II gr. Produkcja zwierzęca. Wychodząc z podobnego punktu założenia, jak w produkcji roślinnej, omówić na przykładzie wybranego zwierzęcia (najlepiej trzoda chlewna) rozwój i warunki do rozwoju potrzebne. Dobór rodziców — (dziedziczenie) znaczenie dobrego materiału hodowlanego. Wychów młodzieży. Warunki, jakim winno odpowiadać pomieszczenie (czystość, światło, powietrze). Zapobieganie i walka z chorobami. Rozwój zwierzęcia — żywienie w zależności od wieku i kierunku użytkowego chowu (mięsny, słoninowy, hodowla). Wartość i rodzaje pasz. Normowanie pasz. Użytkowanie wyprodukowanej sztuki (wewnętrzne w gospodarstwie i zbyt).

W ramach przeznaczonego czasu — omówić w analogiczny sposób kilka innych zwierząt domowych (krowa, koń, owca ewentualnie kura). — Godzin 10.

III gr. Całość gospodarstwa. Po omówieniu produkcji roślinnej i zwierzęcej — szukać związku i zespalać w całość. Omówić przykładowo jedno lub parę gospodarstw drobnych (z udziałem słuchaczów) podkreślając: a) wielkość i położenie gospodarstwa, b) użytkowanie pól (obsiew), c) stan i ilość inwentarza. Wysunąć zagadnienia, np.: dostosowanie produkcji roślinnej do hodowlanej (własne pasze). Równowaga w gospodarstwie: zwiększenie dochodów (ilość i jakość produkcji). Prace dodatkowe (roboty publiczne, chałupnictwo, przemysł domowy, rzemiosło, handel spółdzielczy). Zmniejszenie rozchodów: przechowywanie i konserwowanie narzędzi, uprzęży. Robienie samemu potrzebnych rzeczy w gospodarstwie. Racjonalna gospodarka nawozami naturalnymi. Zastąpienie inwestycji pracą. — Godzin 6.

IV gr. Sprawy wiejskie. Człowiek wiejski nie wszystkie sprawy w gospodarstwie potrafi załatwić sam. Brak znajomości rzeczy, środków finansowych, dostępu. Organizacja jako droga gromadnego działania umożliwiająca otrzymanie doradztwa fachowego (pismo, instruktor), obniżającego koszty przez zbiorowe załatwianie, umożliwiające dostęp do instytucyj, urzędów, przez organizację.

Organizacje młodzieży wiejskiej jako przygotowanie do samodzielnego życia. Przysposobienie rolnicze jako droga przygotowania się młodzieży wiejskiej do życia i pracy zawodowej i gospodarczej.

Organizacje rolniczo-społeczne samodzielnych gospodarzy (kółko rolnicze) i gospodyń (koło gospodyń wiejskich), umożliwiające załatwianie zbiorowo spraw rolniczych—zawodowych.

Spółdzielczość — właściwa droga rozwiązywania sprawy zbytu i prze-

twórstwa na wsi oraz samopomocy gospodarczej. (Spółdzielnie mleczarskie, rolniczo-handlowe, kasy Stefczyka, spożywcze).

Samorząd gromadzki i gminny — rola i możliwości zaspakajania potrzeb wsi i rolników.

Konieczność wykorzystania wszelkich powyższych form organizacyjnych życia wsi dla podniesienia poziomu i dobrobytu jednostek i gromady wiejskiej. Potrzeba wszędzie człowieka dzielnego, rozumnego, samodzielnego i zaradnego, zdolnego do osobistej odpowiedzialnej pracy w gromadzie i dla gromady — od wsi aż do państwa włącznie. — Godzin 6.

Poza powyższą całością ujętą w 4-ch grupach wiążących się logicznie można omówić niektóre sprawy uznane za specjalnie ważne w danym oddziale i warunkach, np. specjalne uprawy czy hodowla, ratownictwo zwierząt czy ludzi, higiena, budownictwo, sadownictwo. — Godzin 6.

Uwagi do instrukcji dla referentów żołnierskich kursów rolniczych.

1. Referent oświatowy winien dokładnie zapoznać się z wytycznymi, wniknąć w istotę i cel, oraz metodę żołnierskich kursów rolniczych.
2. Zorganizować spośród żołnierzy, pochodzących ze wsi i pracujących na roli, jeden lub więcej kompletów, liczących najwyżej 40 — 50 osób każdy (najlepiej 30).
   Komplety należy dobierać na podstawie ewidencji i znajomości ludzi, możliwie na jednym poziomie umysłowym i pochodzących z podobnych warunków gospodarczych.
3. Z jednym lub dwoma fachowcami-rolnikami (z Towarzystwa Rolniczego, Szkoły Rolniczej) omówić program lokalny, na podstawie wytycznych, traktując je jako ramowe, z których należy wybrać te zagadnienia i tematy, które mają uzasadnienie w stosunku do wybranych grup żołnierzy i do których będzie można znaleźć odpowiednich prelegentów. Dążyć należy, by całość programu, czyli 4 grupy zasadniczych zagadnień, była zachowana (sprawy wiejskie, produkcja roślinna, produkcja zwierzęca i zagadnienia specjalne). Z powyższymi fachowcami należy ustalić: czas trwania kursu, terminy, konstrukcję kursu, prelegentów, oraz wszystkie inne istotne sprawy z kursem związane.
4. Prelegentów należy zaprosić i z nimi omówić całość kursu: program i metodę. Ustalić literaturę potrzebną dla prelegentów i słuchaczów, którą należy sprowadzić, biorąc pod uwagę możliwości finansowe. Omówić sprawę pomocy naukowych: jakie, skąd i do jakich zagadnień. Ustalić terminy i kolejność poszczególnych wykładów i wycieczek.
5. Każdy referat przygotowany i wygłoszony przez odpowiedniego fachowca na podstawie wytycznych, literatury i własnych doświadczeń i przemyśleń — nie może trwać dłużej, niż 25 minut i winien zawierać zamkniętą całość. Drugie 25 minut (czyli każdy wykład trwa 50 minut) przeznaczone są na dyskusję.
6. Dyskusja polega na zadawaniu pytań ze strony słuchaczów, głównie wyjaśniających i uzupełniających, pozatem prelegent zadaje szereg py-

tań, związanych z tematem, a zamieszczonych przy punktacji ramowej tematu, względnie wysuniętych przez samego prelegenta.

7. Prelegenci winni najistotniejsze myśli wykładu w formie najkrótszej wypisać na tablicy. Skupia to na nich uwagę słuchaczów i pozwala notować im najistotniejsze sprawy.
8. Wobec braku pomocy naukowych w rolnictwie należy posługiwać się okazami naturalnymi (pług, brona, siewnik, uprząż, sztuki inwentarza, okazy roślinne czy płodów rolnych). Można też urządzać wycieczki do składu maszyn i narzędzi rolniczych, do gospodarstw i tam urządzać wykłady, o ile warunki lokalne i atmosferyczne pozwalają na to.
   Pawną pomocą prelegentów i ożywieniem wykładów mogą być filmy i przezrocza, odpowiednio dobrane do poruszonych zagadnień.
9. Przed zakończeniem kursu zaleca się zorganizowanie wycieczki do gospodarstwa małorolnego (po omówieniu części fachowych zagadnień, a przed wykładami o całym gospodarstwie) z udziałem instruktora rolnego, do spółdzielni, koła młodzieży wiejskiej, kółka rolniczego i t. p.
10. Kurs należy zakończyć dyskusją zbiorową na tematy poruszone z udziałem możliwie wszystkich plegentów, oraz w miarę możności wypracowaniem piśmiennem na wybrane zagadnienia oraz ankietą o kursie.
11. Jako upominek z kursu zaleca się rozdać słuchaczom kursu szereg broszur fachowych.

Żołnierskie kółko rolnicze.

Organizacja ogólna, cel.

1. Celem pracy w żołnierskich kółkach rolniczych jest:
   a) zapoznanie z warunkami gospodarczymi, społecznymi i państwowymi wsi dzisiejszej;
   b) poruszenie myśli członków kółka i wyrobienie potrzeby postępu w dziedzinie rolnictwa;
   c) zapoznanie z formami pracy samokształceniowej;
   d) omówienie i danie podstawowych wiadomości rolniczych.
2. Praca w żołnierskich kółkach rolniczych obejmować winna żołnierzy pochodzących ze wsi, zgłaszających się dobrowolnie na podstawie zamieszczonej wzmianki o powstaniu kółka w rozkazie dziennym danej farmacji.
3. W pracach tych winna być dana żołnierzom zupełna swoboda. Warunki pracy winny być jaknajbardziej zbliżone do warunków naturalnych wiejskich. Nie można stosować żadnych rygorów wojskowych.
4. Liczebność żołnierskich kółek rolniczych nie powinna przekraczać 30—40 osób. W wypadkach zgłoszenia się większej ilości żołnierzy należałoby organizować drugie kółko.
5. Członkowie kółka winni wybrać spośród siebie zarząd złożony z prezesa i jego zastępcy, sekretarza i skarbnika. Zarząd zwołuje i przeprowadza zebranie kółka.
6. Członkowie kółka winni opłacać składki na rzecz kółka w wysokości

uchwalonej przez zebranie, w miarę możliwości nie większe jednak jak 2 gr. na dekadę, czyli 6 groszy miesięcznie.

7. Pieniądze kółka winny być użyte na prenumeratę pism, kupno książek i t. p.
8. W miarę możności kółko winno mieć własne pole (choćby kilkaset mtr. kw.) gdzie prowadzone byłyby praktyczne prace uprawowe, konkursy P. R. i t. p.
9. Za całość prac winien być odpowiedzialny kierownik, fachowiec - rolnik uzgodniony z Okręgowym T-wem Organizacyj i Kółek Rolniczych. Na pogadanki specjalne można zapraszać specjalistów omówiwszy z nimi uprzednio szczegółowo metodą Kierownik dba o dobór ludzi.
10. Obecność członków na zebraniach obowiązkowa. Trzykrotna nieusprawiedliwiona nieobecność staje się dla zarządu podstawą do ewentualnego usunięcia.

Sprawa przygotowania się młodzieży wiejskiej do udziału w życiu samorządowym.

Na niektórych terenach miejscowe organizacje młodzieży wiejskiej podejmują między innymi zadanie przygotowania swych członków do udziału w życiu samorządowym. Jest to zagadnienie, które i Centralny Komitet do Spraw Młodzieży Wiejskiej uważa za rzecz o podstawowym znaczeniu dla rozwoju kultury wiejskiej. Chodzi tylko o to, żeby drogą prób i doświadczeń wypracować: z jednej strony odpowiednie wytyczne programowe, dostosowane do możliwości i warunków przeciętnego Koła młodzieży, a z drugiej — wskazania metodyczne.

Jedną z takich prób, ujętych już w pewien system, jest zapoczątkowana w styczniu r. b. działalność w tym kierunku Wojewódzkiego Związku Młodej Wsi Ziemi Nowogródzkiej. Poniższy „Regulamin tymczasowy“, przyjęty na posiedzeniu Sekcji Samorządowej wymienionego Związku w dniu 5 maja r. b., informuje bliżej, w jaki sposób to zagadnienie probuje się rozwiązać w woj. nowogródzkim.

Nie wchodząc narazie w ocenę wartości tego projektu, pragniemy zaznaczyć, że krytyczne uwagi o nim ze strony osób, które o tych sprawach już myślały lub pracowały nad ich urzeczywistnieniem, chętnie będziemy gromadzić i postaramy się je wyzyskać w jednym z następnych numerów naszego pisma.

Regulamin tymcznsowy sekcji przysposobienia samorządowego koła młodaj wsi.

1. Cel pracy sekcji przysposobienia samorządowego.

Poznanie całokształtu samorządu terytorialnego i gospodarczego, in-

stytucyj i przedsiębiorstw komunalnych oraz popularyzowanie wśród szerszych rzesz młodzieży wiejskiej istoty pracy samorządu.

Praktyczne przygotowanie się do czynnej roli w samorządzie uczestników zespołów przysposobienia samorządowego.

2. Organizacja Sekcji Przysposobienia Samorządowego Związku.

Wojewódzka Sekcja Przysposobienia Samorządowego Związku Młodej Wsi składa się: a) z czynnych członków Związku w akcji przysposobienia samorządowego, b) delegatów powiatowych sekcyj oraz c) zaproszonych przedstawicieli samorządu terytorialnego, Wojewódzkiego Komitetu do Spraw Młodzieży Wiejskiej, samorządu gospodarczego, władz szkolnych i Związku Naucz. Polsk.

Powiatowe sekcje przysposobienia samorządowego składają się: z delegatów czynniejszych sekcyj kół młodej wsi oraz z zaproszonych przedstawicieli samorządu powiatowego, Związku Pracowników Samorządowych, powiatowego Komitetu do Spraw Młodzieży Wiejskiej, Związku Nauczycielstwa Polskiego i instruktorów oświaty pozaszkolnej.

W kołach młodej wsi organizowane są sekcje przysposobienia samorządowego, opierające swą działalność na zasadach samokształcenia i praktycznego wykonywania szeregu prac w zespołach.

Do zakresu prac Wojewódzkiej Sekcji Przysposobienia Samorządowego należy opracowanie form i metod pracy w zespołach, współdziałanie z zespołami przysposobienia samorządowego za pośrednictwem powiatowych sekcyj, organizowanie zebrań i konferencyj kierowników powiatowych i przodowników zespołów, organizowanie kursów, lustracyj, wycieczek samorządowych i t. p.

Powiatowe sekcje współdziałają w tym zakresie z Wojewódzką Sekcją oraz kierują bezpośrednio pracą sekcyj przysposobienia samorządowego w kołach w myśl ustalonego planu i programu pracy.

3. Sekcje przysposobienia samorządowego kół młodej wsi.

W kołach młodej wsi organizowane są sekcje przysposobienia samorządowego, składające się z kierownictwa sekcji z 3 do 5 osób, zespołów pracy przysposobienia samorządowego oraz zapraszanych na zebrania: sołtysa, radnego gromady i gminy, nauczyciela i t. p.

Na czele sekcji stoi wybrany kierownik sekcji.

Sekcja opracowuje plan i program pracy przysposobienia samorządowego w kole na zasadzie regulaminu i instrukcyj oraz kieruje pracą przysposobienia samorządowego w kole.

Praktyczna i samokształceniowa praca prowadzona jest w zespołach przysposobienia samorządowego. Zespół składa się z przodownika i członków w liczbie od 5 do 15 osób, przystępujących do pracy dobrowolnie w/g zainteresowań.

Okres pracy rocznej zespołu liczy się od 1 września do 31 sierpnia następnego roku.

4. Rola kierownictwa sekcji w kole młodej wsi.

Kierownictwo sekcji dba o planowe wykonywanie pracy w sekcji, zwołuje zebrania sekcji, a w szczególności do niego należy:

1. Zgłoszenie swojej sekcji za pośrednictwem zarządu koła do powiatowego związku młodej wsi.

2. Organizowanie odpowiednich zespołów przysposobienia samorządowego oraz zgłaszanie ich za pośrednistwem zarządu koła do powiatowego związku.

3. Prowadzenie ewidencji zespołów i uczestników oraz wykonywanej w zespołach pracy.

4. Organizowanie lustracji pracy w zespołach nie rzadziej, jak raz na miesiąc.

5. Składanie krótkich sprawozdań z pracy sekcji i zespołów za pośrednictwem zarządu koła do powiatowego związku nie rzadziej, jak raz na kwartał.

6. Dostarczanie zespołom czasopism i książek oraz innych materiałów potrzebnych do pracy samokształceniowej w zespołach, w razie potrzeby zapraszanie za pośrednictwem zarządu koła prelegentów, organizowanie wycieczek samorządowych i t. p.

7. Przewodniczy na zebraniu sekcji wybrany kierownik sekcji.

Kierownik winien pamiętać o wszystkich czynnościach sekcji i być inicjatorem prac należących do sekcji. Kierownik składa sprawozdania z działalności sekcji i zespołów na zebraniu zarządu koła oraz na zebraniu sprawozdawczym ogólnym koła. Proponuje kandydata na zastępcę swego, którego zatwierdza zarząd koła. Zastępca dopomaga kierownikowi w jego pracy i prowadzi pracę w sekcji samodzielnie w razie nieobecności kierownika .

W razie chwilowego wyjazdu na pracę zarobkową, do wojska i t. p. kierownik obowiązany jest przekazać kierownictwo swemu zastępcy, poinformować go o pracach wykonanych i o planie pracy najbliższej oraz zawiadomić o tem prezesa koła.

5. Program pracy w zespołach przysposobienia samorządowego.

Program pracy w zespołach przysposobienia samorządowego kół młodej wsi obejmuje :

Na 1-szym stopniu:

A. Poznanie potrzeb wsi i gromady; poznanie teoretyczne samorządu gromadzkiego i gminnego oraz zakresu ich działania; branie udziału w zebraniach i radach gromadzkich oraz składanie sprawozdań o tem na posiedzeniach sekcji przysposobienia samorządowego koła; poznawanie zarządzeń różnych, dotyczących wsi, i praktycznego ich znaczenia, np. tępienie ostu i berberysu, zbieranie chrabąszczy, uwiązywanie psów, kiełzanie koni i t. p.

B. Wykonywanie prac praktycznych nad podniesieniem kultury i higieny w zagrodzie własnej, niewymagających nakładów pieniężnych, naprzykład: 1) utrzymywanie porządku na podwórku, wysadzanie zagrody drzewkami 2) sadzenie drzew przy drogach, 3) budowanie gniazd dla ptaków i opieka nad ptakami i zwierzętami, 4) opieka nad posadzonymi drzewami przy drogach, drogami i mostami wiejskimi, 5) opieka nad sierotami, starcami i kalekami, 6) utrzymywanie higieniczne studni i ustępów, 7) czystość mieszkań — bielenie, mycie podłóg, kwiaty doniczkowe i tka-

niny ludowe w chacie, ogródki kwiatowe, 8) stosowanie zarządzeń przez członków zespołu i współdziałanie w wykonywaniu zarządzeń na wsi.

Na II-gim stopniu:

A. Poznawanie teoretyczne istoty i zakresu działania samorządu gminnego i powiatowego wraz ze zwiedzaniem instytucyj i przedsiębiorstw komunalnych; branie udziału w niektórych posiedzeniach gromadzkich i gminnych w celach samokształceniowych oraz składanie sprawozdań z przebiegu tych zebrań w sekcji koła.

B. Wykonanie prac praktycznych: 1) dalsze prowadzenie prac, rozpoczętych w I-szym roku, 2) budowa ustępów i łaźni, 3) współdziałanie w zakładaniu i prowadzeniu apteczek, 4) inicjowanie i współdziałanie w zabrukowaniu ulicy, 5) inicjowanie i współdziałanie w prowadzeniu ogródków dziecięcych, w budowaniu domów ludowych, 6) poznawanie zadań opiekuna społecznego i obejmowanie roli jego przez starszych członków koła, 7) współdziałanie ze spółdzielczością i oddziaływanie w tym zakresie na starszych, 8) opieka nad krzyżami przydrożnymi, drogowskazami i cmentarzami.

6. Lustracja prac zespołów przysposobienia samorządowego.

Przydownik zespołu przysposobienia samorządowego, którym jest jeden z uczestników zespołu, dba o to, aby praca w zespole była prowadzona sprawnie i w myśl ustalonego programu. W tym celu sam należycie wykonuje pracę oraz organizuje nie rzadziej, niż raz na dwa tygodnie, lustrację pracy wszystkich uczestników. W lustracji bierze udział cały zespół, który pod kierownictwem przodownika ocenia pracę poszczególnych uczestników.

Na lustracje własne zespołu przodownik może zapraszać kierownictwo sekcji przysposobienia samorządowego koła, które spełniać może na lustracji rolę doradczą.

Przydownik prowadzi zespołowy zeszyt notatkowy dla wpisywania prac wykonanych przez zespół i swoich spostrzeżeń.

Lustrację pracy zespołów przynajmniej raz na miesiąc prowadzi również kierownictwo sekcji przysposobienia samorządowego koła.

Uwagi swoje kierownictwo sekcji zapisuje do zeszytu lustracyjnego. Zeszyt lustracyjny zawiera: 1) na pierwszej karcie spis członków zespołu, 2) następne karty przeznaczone są osobno dla każdego uczestnika. Karty te zawierają następujące rubryki:

a) liczbę porządkową,
b) datę lustracji,
c) wyszczególnienie wykonanych prac przez uczestnika,
d) uwagi o wykonanych pracach lub ogólne,
c) podpisy członków, biorących udział w lustracji.

Kierownictwo sekcji może zapraszać na lustracje sołtysa, radnego i t. p.

Lustracje mogą być prowadzone przez delegowanych przedstawicieli sekcji powiatowej lub wojewódzkiej przysposobienia samorządowego oraz instruktora.

7. Zeszyty uczestników zespołu.

Każdy uczestnik zespołu przysposobienia samorządowego prowadzi w miarę możności zeszyt notatkowy, w którym pierwsza strona przeznacza się na wpisanie imienia i nazwiska uczestnika, nazwy sekcji i organizacji oraz rok pracy. Następnie parę kart — na wpisanie zamierzonej pracy. Na dalszych kartach uczestnik zespołu zapisuje, kiedy i jaką pracę wykonał i ile czasu pracował. Zapisy prowadzi bezpośrednio po wykonaniu pracy.

W czasie lustracji, prowadzonej przez zespół na czele z przodownikiem, przodownik wpisuje do zeszytu uczestnika uwagi zespołu o pracy wykonanej, a także wpisuje jakie prace uczestnik w najbliższym czasie winien wykonać. Pod uwagami wpisuję się datę i podpisują się przodownik i kilku uczestników.

8. Zakończenie rocznej pracy zespołu.

W jesieni każdego roku zbiera się komisja sędziowska dla przeprowadzenia przeglądu ostatecznego pracy zespołu, rozmowy z uczestnikami na temat wykonanego zadania.

Za podstawę oceny pracy komisja sędziowska bierze: 1) wynik rozmowy z uczestnikami i przodownikiem, 2) wynik pracy praktycznej, i 3) dane zawarte w zeszycie lustracyjnym.

Komisja spisuje protokuł z przeprowadzonej pracy, ustalając kolejność uczestników bardziej wartościowych prac w zespole.

Na podstawie powyższego protokułu powiatowa sekcja samorządowa może przyznać nagrody w postaci odpowiednich książek lub przedmiotów potrzebnych w gospodarstwie.

Komisję sędziowską powołuje zarząd koła. Komisja sędziowska może składać się z 2—3 członków zarządu koła, przedstawiciela gromady wiejskiej i samorządu gminnego, nauczyciela oraz zaproszonych delegatów powiatowej sekcji przysposobienia samorządowego.

CO PRZECZYTAĆ

W N-rze 2-im naszego pisma podaliśmy na str. 41—42 ciekawszą literaturę, mającą ułatwić pracownikowi oświatowemu na wsi bliższe poznanie środowiska. Poniżej wymieniamy kilka dalszych wydawnictw, które mogą oddać pożyteczną przysługę każdemu, kto stale chce pogłębiać swoją znajomość życia i kultury wiejskiej, a przez to doskonalić wartość swej pracy.

Józef Chałasiński. Tło socjologiczne pracy oświatowej. Wyd. Instytutu Oświaty Dorosłych. Warszawa, 1935, s. 132.

Jędrzej Cierniak. Słowo o kulturze chłopa polskiego. (Referat, wygłoszony na konferencji w sprawie kultury wsi w dniu 28 maja 1936 r. p. t. „Podstawowe pierwiastki w kulturze chłopa polskiego"). „Praca Oświatowa", Nr. 7, r. 1936.

P r o f. W ł a d y s ł a w G r a b s k i. Wieś jako siła społeczna. (Referat, wygłoszony na konferencji w sprawie kultury wsi w dniu 28 maja 1936 r. p. t. „Charakter życia wiejskiego i szczególne cechy środowiska jako podstawy właściwych for mżycia zbiorowego") „Rolnictwo" Nr. 83, r. 1936.

J ę d r z e j C i e r n i ak. Wieś Zaborów i zaborowski Dom Ludowy. Wyd. T-wa Domu Ludowego wioski Zaborowa. Zaborów 1936, s. 182.

Kultura wsi. Biuletyn XIII konferencji oświatowej, poświęconej zagadnieniom kultury wiejskiej w Polsce. Wyd. Ministerstwa W. R. i O. P.. Warszawa, 1930, str. 186.

Zawiera m. in.: 1) referaty prof. M. Limanowskiego i prof. Fr. Bujaka na temat: „Istota kultury wiejskiej w Polsce"; 2) ref. prof. J. St. Bystronia — „Źródła kultury ze szczególnym uwzględnieniem kultury wiejskiej w Polsce"; 3) ref. dyr. I. Solarza — „Wzajemne wpływy cywilizacyjne i kulturalne wsi i miasta"; 4) ref. prof. H. Radlińskiej — „Możliwości celowego oddziaływania na rozwój kultury ze szczególnym uwzględnieniem kultury wiejskiej w Polsce"; 5) ref. wizyt. J. Cierniaka — „Sprawa widowisk i uroczystości wiejskich w Polsce".

Pamiętniki chłopów. Wyd. Instytutu Gospodarstwa Społecznego. Seria I, Warszawa, 1935, s. 714. Seria II, Warszawa, 1936, s. 895.

Druk „Społeczna", Warszawa, Pl. Grzybowski 3/5. Tel. 205-80.